

Archeologienota
Mechelen – Voochtstraat 6

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Bornem
2019

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2019/12.807/90

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	8
2.3	Onderzoeksopdracht	9
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	9
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	10
2.3.3	Werkwijze	19
2.4	Assessmentrapport	19
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	19
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	26
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	37
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	42
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	42
3	Samenvatting.....	44
4	Bibliografie	45
4.1	Publicaties	45
4.2	Websites	45
5	Bijlagen	46
5.1	Archeologische periodes	46

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Mechelen. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019E333

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Mechelen, Mechelen, Voochtstraat 6, Voochtstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 158355, 190931
- 158384, 190875
- 158348, 190878
- 158311, 190892

Kadastraal plan:

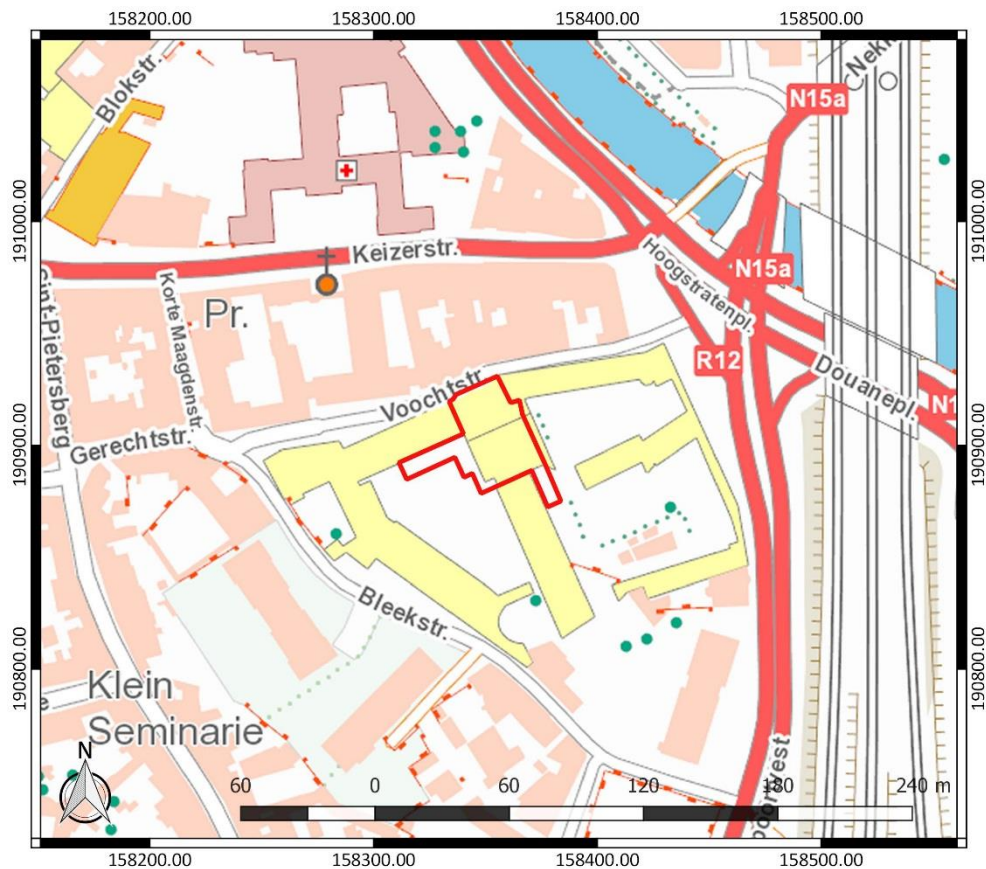

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Mechelen, Afdeling 1, sectie C, nummer 480w (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 1682 m²

Topografische kaart:

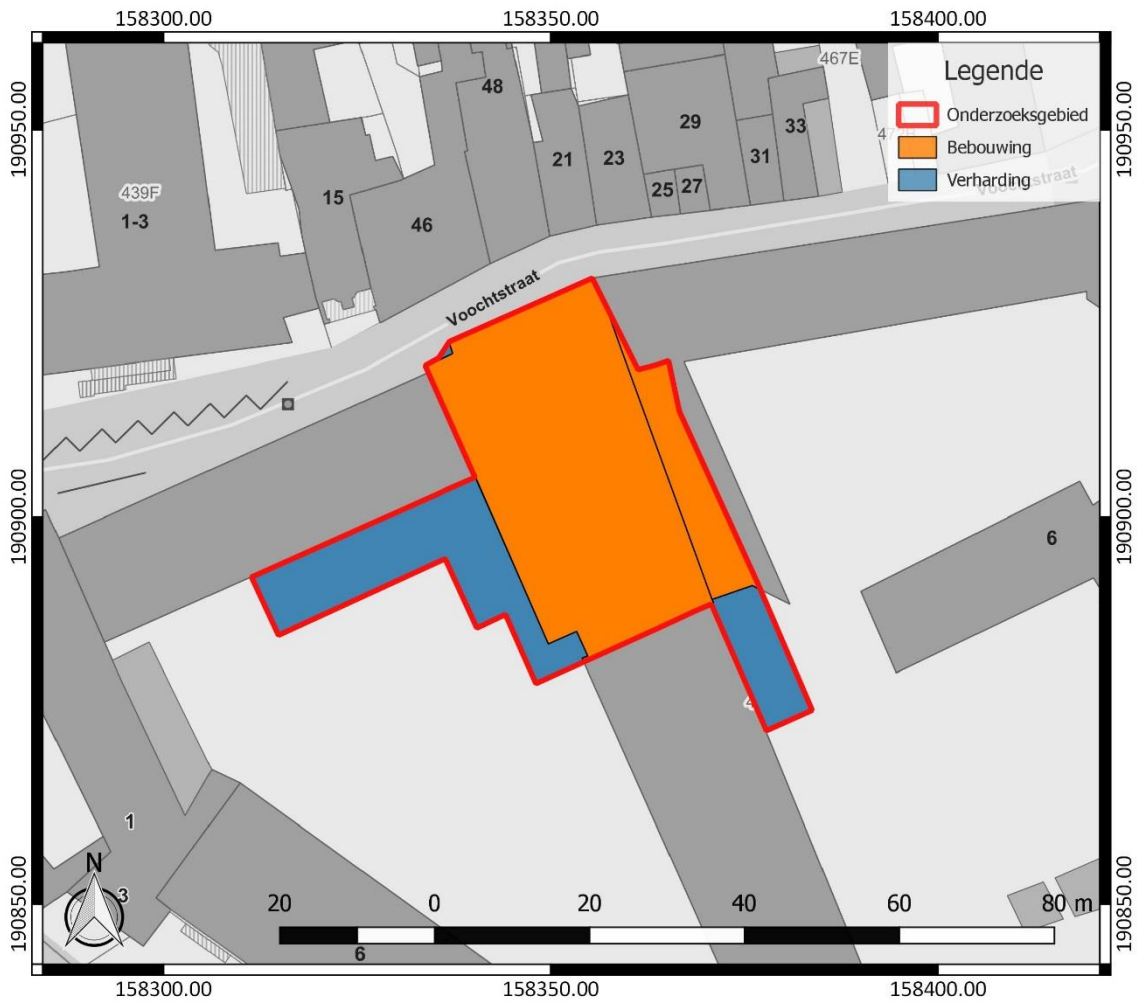

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 03/06/2019 – 17/06/2019

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Figuur 4: Binnenaanzicht van de kelder (foto DG architecten bvba)

Figuur 5: Zicht op de toegangstrap tot de kelder (foto DG architecten bvba)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: In het noordwesten van het onderzoeksgebied bevindt zich een kelder die niet verdiept zal worden. Hier worden geen bodemingrepen gepland (Figuur 6).

Figuur 6: Aanduiding van de zone waar geen bodemingrepen gepland worden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een nieuwbouw worden opgetrokken (Figuur 7). Het gaat om een sportgebouw voor het BimSem (Berthoutinstituut-Klein Seminarie). Hiervoor wordt de aanwezige bebouwing en verharding in het onderzoeksgebied gesloopt. De sloopvergunning maakt deel uit van een afzonderlijke vergunningsaanvraag. De sloopvergunning is ondertussen al verleend.

Het nieuwe gebouw zal drie verdiepingen tellen. Op het gelijkvloers (Figuur 8) worden twee sportzalen voorzien (287 m² en 350 m²). De eerste sportzaal heeft een hoogte tot aan de tweede verdieping. De overige ruimte op het gelijkvloers en de eerste verdieping wordt voornamelijk benut voor kleedkamers, bergingsruimtes en sanitair. Er worden ook traphallen en een lift voorzien. Op de tweede verdieping komen nog eens drie sportzalen. Verder komen hier en op de derde verdieping bergingsruimtes. Op de derde verdieping wordt ook nog een tribune aangelegd en worden een technische ruimte en een sportlokaal voor leerkrachten ingericht.

Het nieuwe gebouw wordt onderkelderd. Deze kelder wordt voorzien ter hoogte van de bestaande kelder (913 m²), die een diepte heeft van 2,76 m (Figuur 9). Het bestaande kelderniveau wordt hier 91 cm verlaagd, tot op een diepte van 3,67 m. Hieronder wordt een vloerplaat met een dikte van 30 cm aangelegd (Figuur 12-Figuur 13). In het noordwesten bevinden zich kelderruimtes op een diepte van 4,1 m. Hier wordt het niveau niet verder verlaagd. Het grootste deel van de kelder (ca. 854 m²) wordt ingericht als fietsenstalling (Figuur 10-Figuur 11).

Verder worden er rioolleidingen aangelegd. De afvoer van regenwater verloopt via een aantal infiltratiebakken en een regenwaterput van 10.000 l ten oostnoordoosten van het geplande gebouw, en via een regenwaterput van 10.000 l in het westnoordwesten van de kelder. Het fecaal water wordt afgevoerd via een septische put van 10.000 l in het noorden van de kelder en een kleinere septische put in het westnoordwesten. In het zuidoosten en in het westen worden pomputten voorzien.

De zones ten westen en ten oostnoordoosten van de kelder (resp. 215 m² en 4 m²) worden afgegraven tot op kelderniveau. Dit betekent een verstoring van ca. 3,69 m. Ook de zone ten zuiden van de bestaande Voochtstraatvleugel van het BimSem wordt verlaagd. Dit veroorzaakt een verstoring van ca. 3,69 tot 4,12 m. In het zuidoosten van het onderzoeksgebied wordt een talud aangelegd (106 m²), die de overgang maakt van het niveau van de speelplaats naar het kelderniveau. Ook in het westen wordt een talud (in de vorm van zittreden) voorzien, die de overgang maakt van de speelplaats naar het kelderniveau.

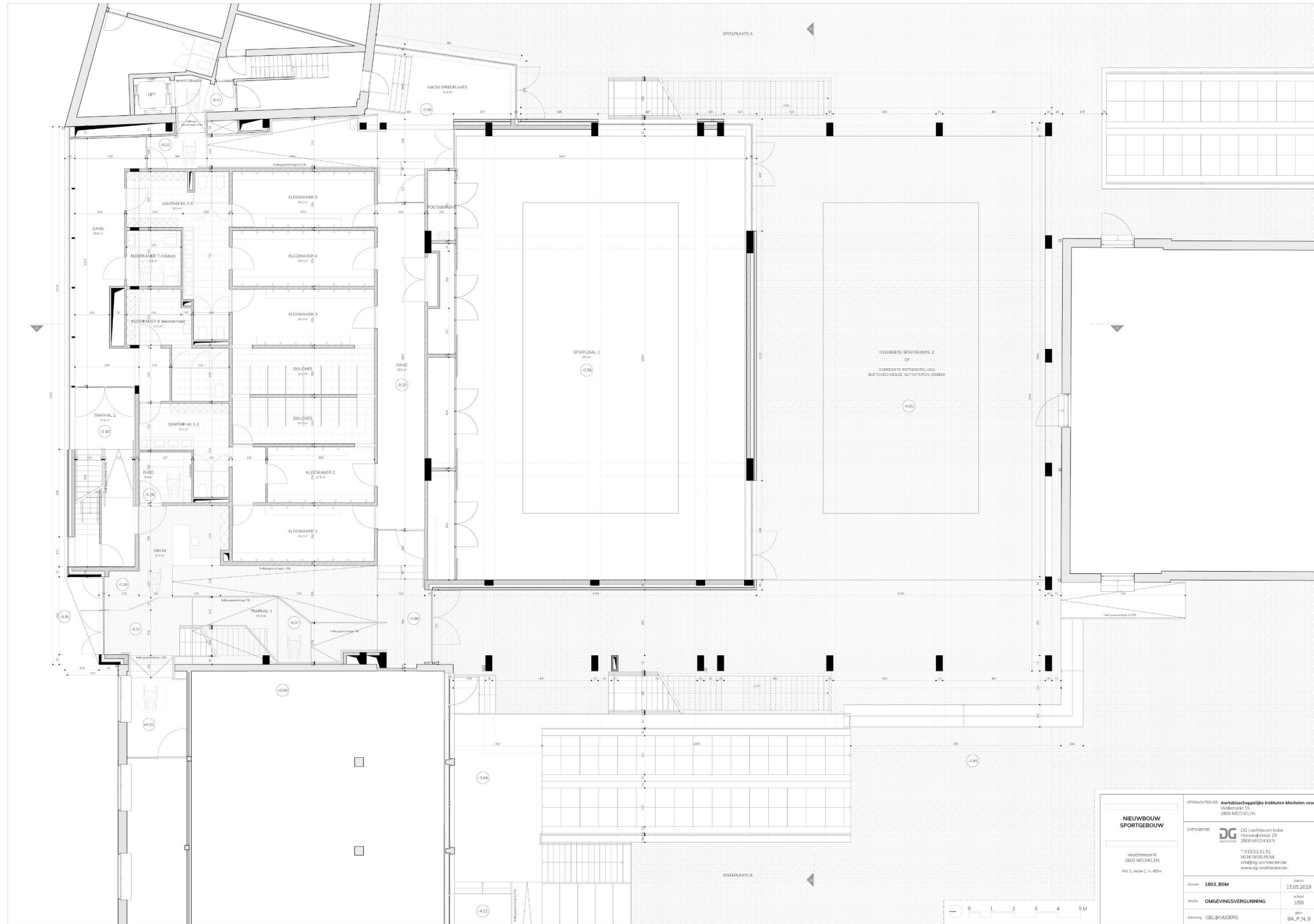

Op de foto's staat een bestaande sporthal afgebeeld. Hiervoor is reeds een sloopvergunning aangevraagd. Verwijzing sloopdossier: OMV referentie 2019036765.

<p>NIEUWBOUW SPORTGEBOUW</p> <p>Voochtstraat 6 2800 MECHELEN</p> <p>Afd. 1, sectie C, nr. 480w</p>	OPDRACHTGEVER Aartsbisschoppelijke Instituten Mechelen vzw Wollemarkt 15 2800 MECHELEN	
	ONTWERPER DG DG architecten bvba Hanswijkstraat 29 2800 MECHELEN	
	T 015/21.51.51 M 0478/30.45.54 info@dg-architecten.be www.dg-architecten.be	
	dossier 1803_BSM	datum 15.05.2019
studie OMGEVINGSVERGUNNING	schaal 1/500	
tekening INPLANTING	plan BA_LN	

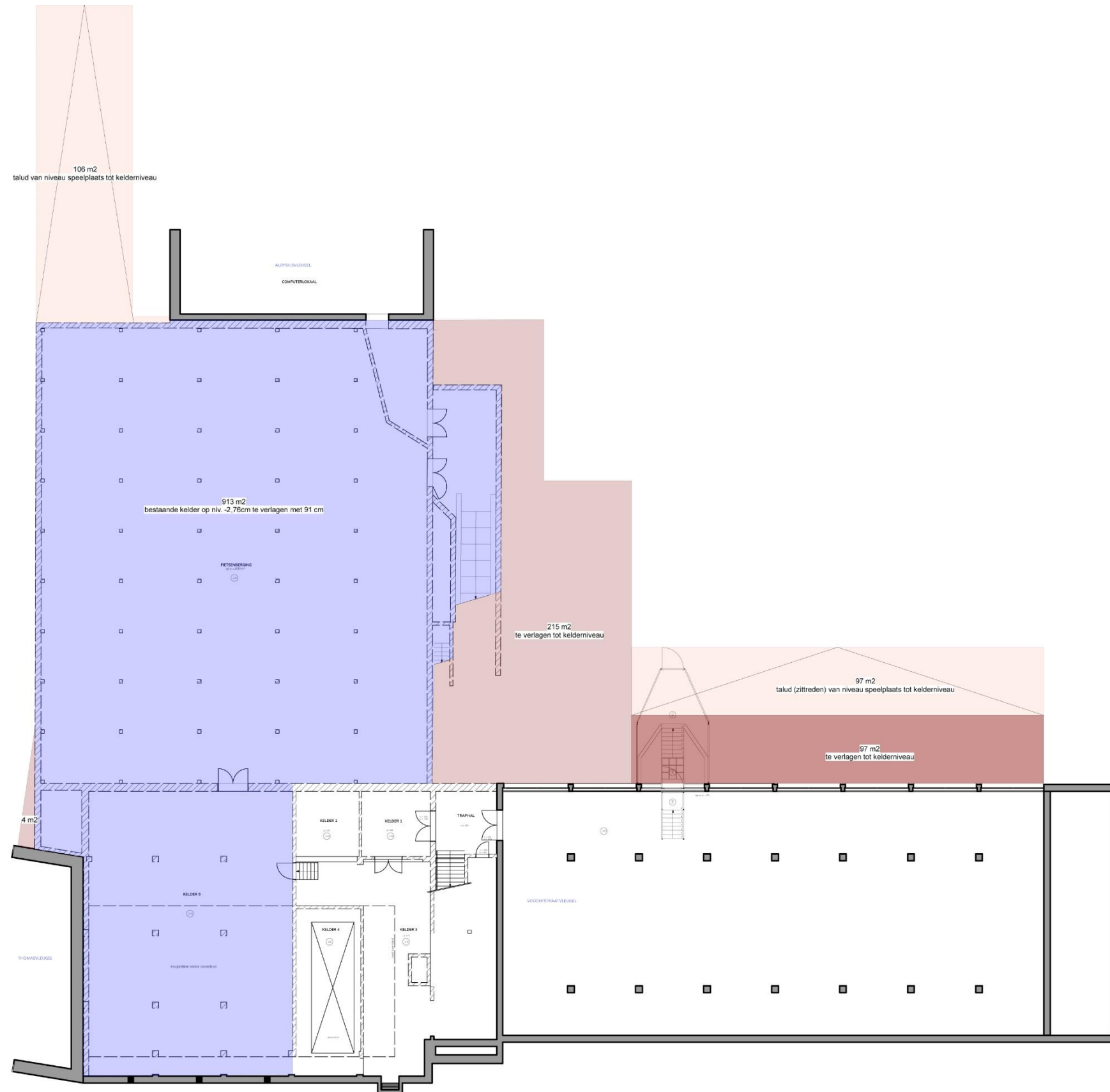

Figuur 7: Inplantingsplan (DG architecten)

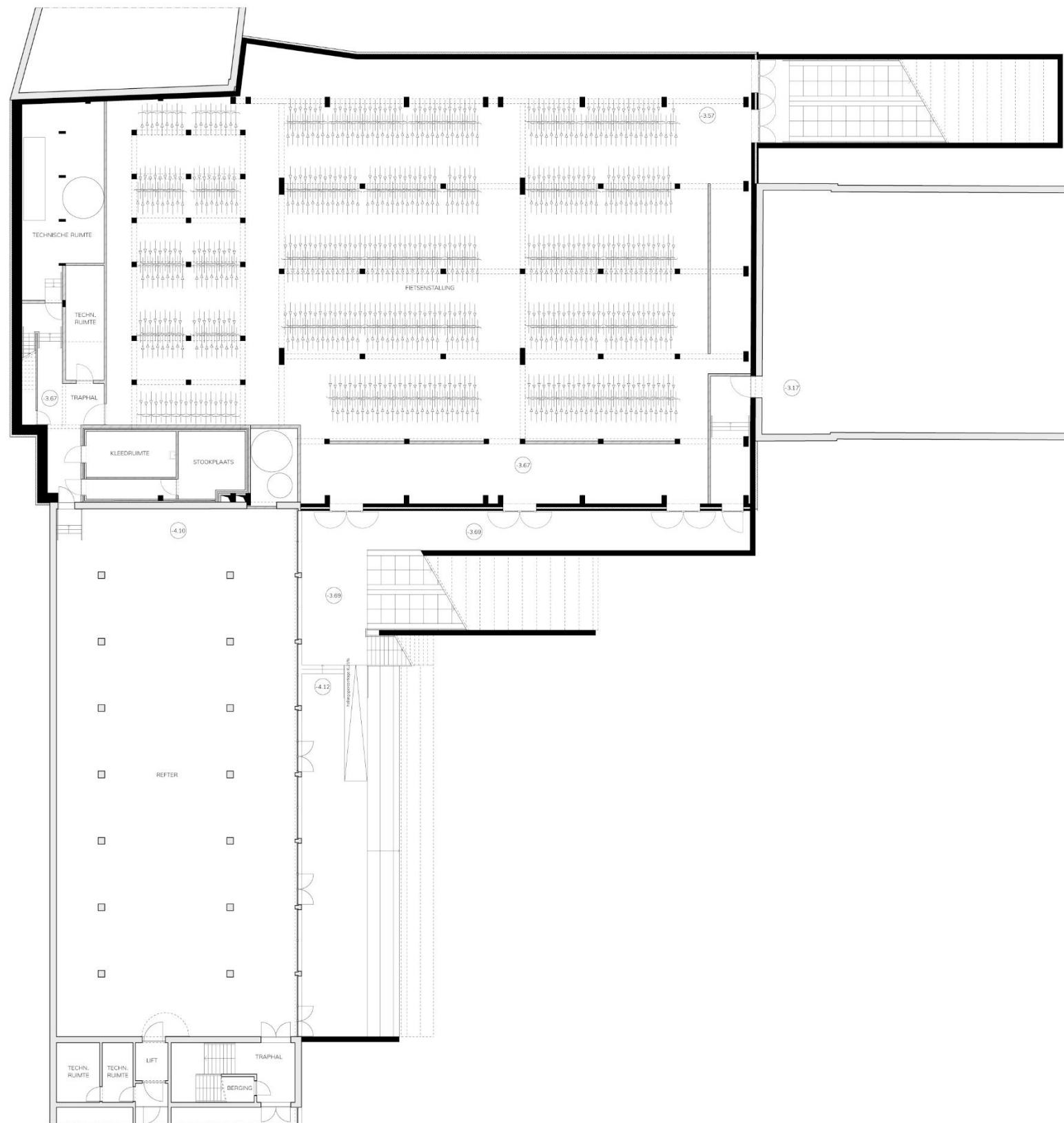
NIUWBOUW SPORTGEBOUW Vochtstraat 6 2800 MECHELEN ANE 1, sectie C, nr. 480e	OPDRACHTGEVER: Aartsbisschoppelijke Instellingen Mechelen vzw Veldmarkt 15 2800 MECHELEN
	ONTVANDE: DG DG architecten buro Herenweg 23 2800 MECHELEN T 015/21.51.51 M 04/850.45.54 info@dg-architecten.be www.dg-architecten.be
dossier: 1803_BSM	datum: 15.05.2019
studie: OMGEVINGSVERGUNNING	schaal: 1/50
tekening: GELIJKVLOERS	plan: BA_P_N_0

Figuur 8: Grondplan gelijkvloers (DG architecten)

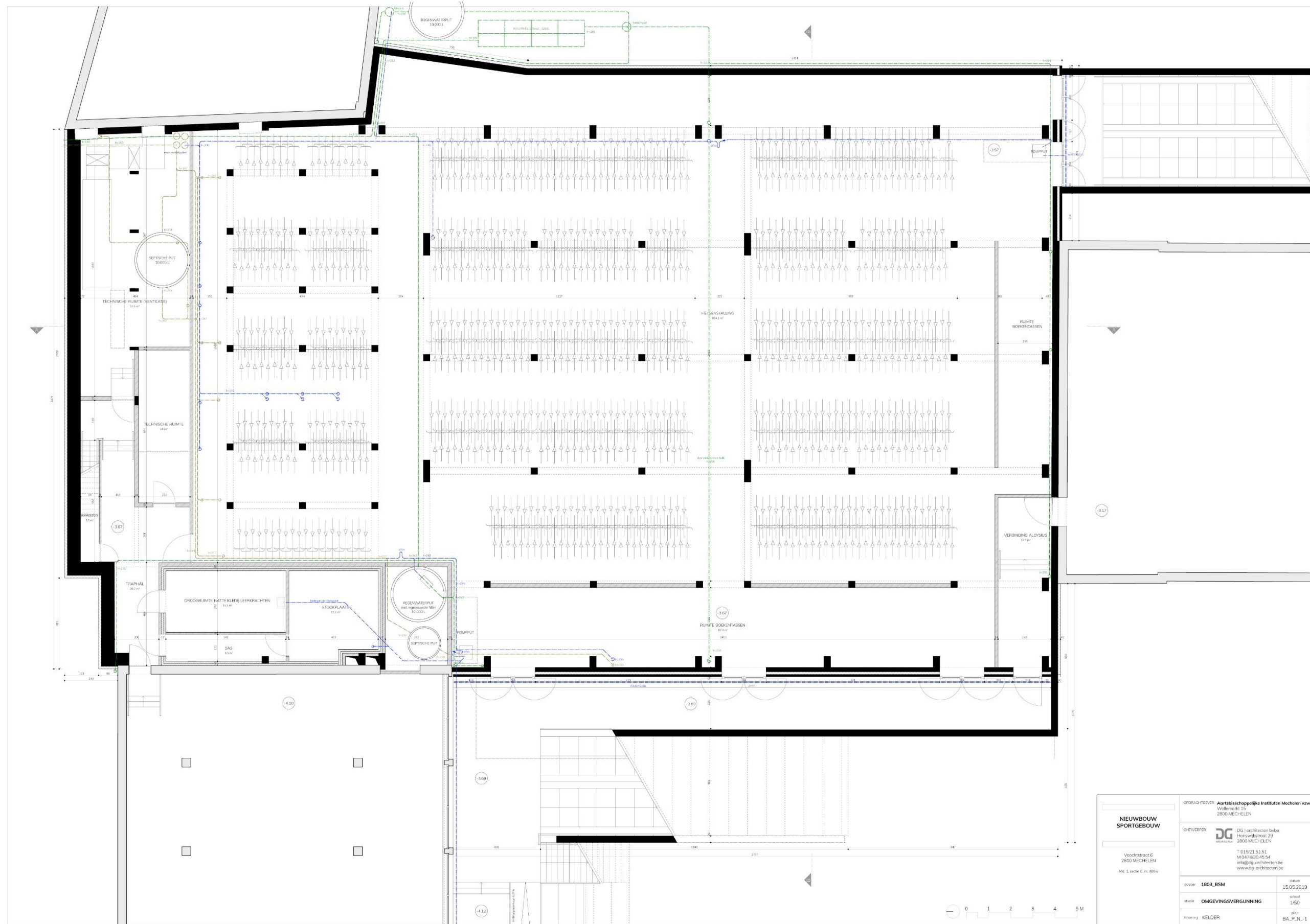
BESTAANDE KELDER VOOCSTRAAT 6 - MECHELEN (BIM-SEM) MET AANDUIDINGEN UITGRAVINGEN

Figuur 9: Bestaande kelder met aanduiding van de geplande uitgravingen (DG architecten)

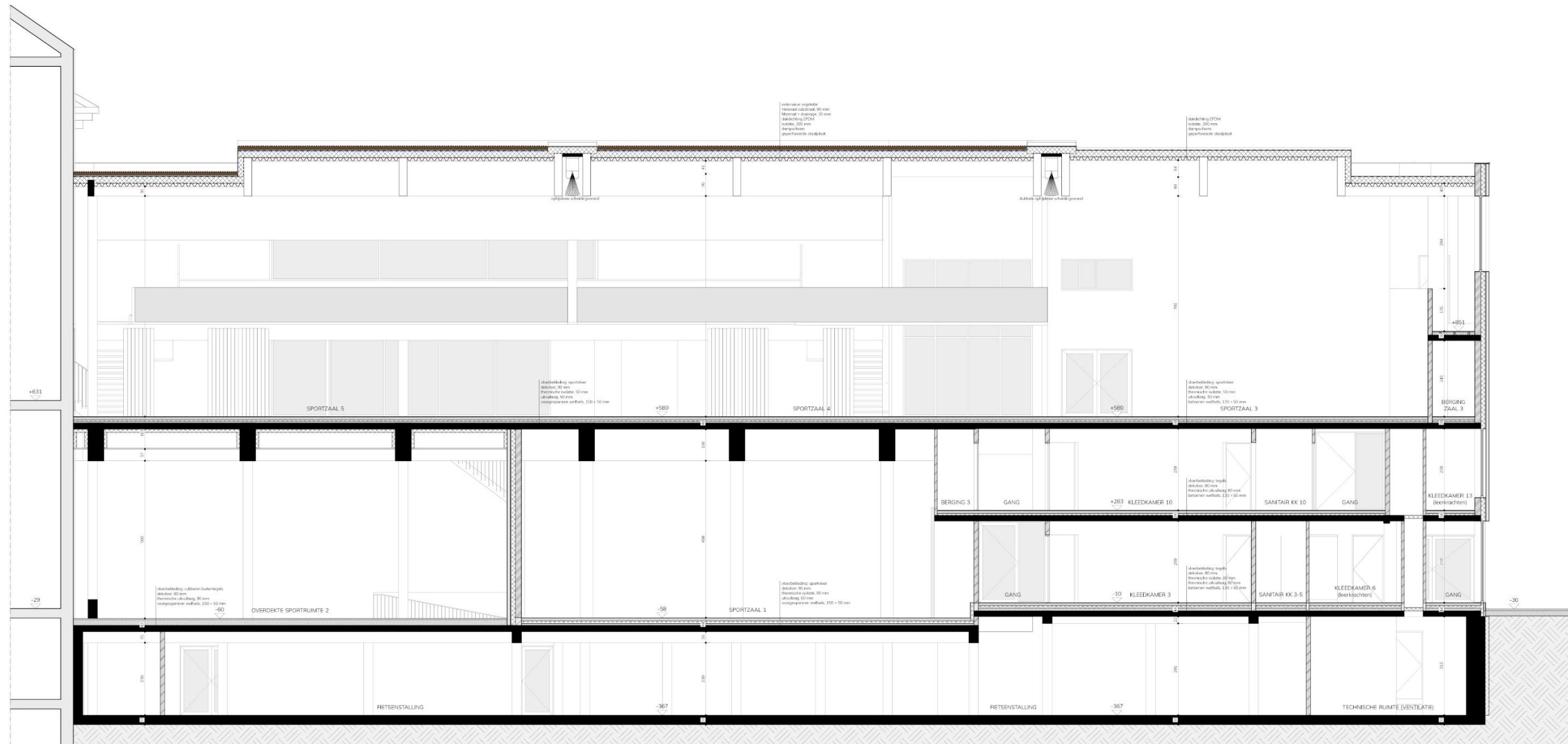
NIEUWBOUW SPORTGEBOUW Voochtstraat 6 2800 MECHELEN AS 1, sectie C, nr. 400v	OPDRACHTGEVER Aartsbisschoppelijke Instututen Mechelen vzw Wollemarkt 15 2800 MECHELEN
	ONTWERPER DG architecten bvba Honswijkstraat 29 2800 MECHELEN T 015/21.51.51 M 0478/30.45.54 info@dg-architecten.be www.dg-architecten.be
dossier 1803_BSM	datum 15.05.2019
studie OMGEVINGSVERGUNNING	schaal 1/100
tekening KELDER OVERZICHTSPLAN	plan BA_P_N_-1

Figuur 10: Overzichtsplan kelder (DG architecten)

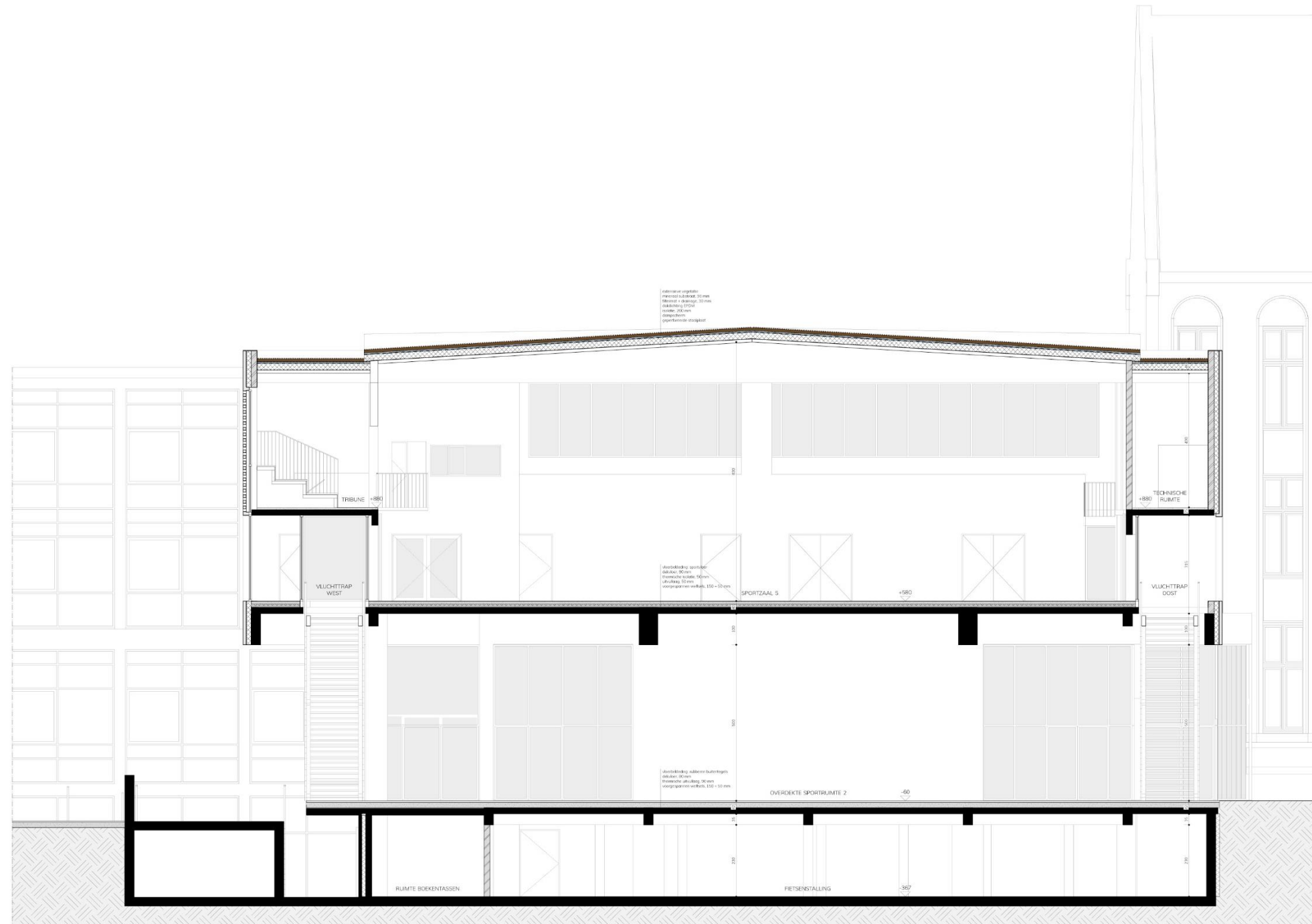
Figuur 11: Kelderplan (DG architecten)

NIEUWBOUW SPORTGEBOUW Voochtstraat 6 2800 MECHELEN ANE 1, sectie C, nr. 480e	OPDRACHTGEVER: Aartsbisschoppelijke Instellingen Mechelen vzw Voochtstraat 15 2800 MECHELEN
	ONTVANGSTER: DG DG architecten buro Herenwegstraat 29 2800 MECHELEN T 015/21.51.51 M 04/820.45.54 info@dg-architecten.be www.dg-architecten.be
dossier: 1803_BSM	datum: 15.05.2019
studie: OMGEVINGSVERGUNNING	schaal: 1/50
tekening: KELDER	plan: BA_P_N_1

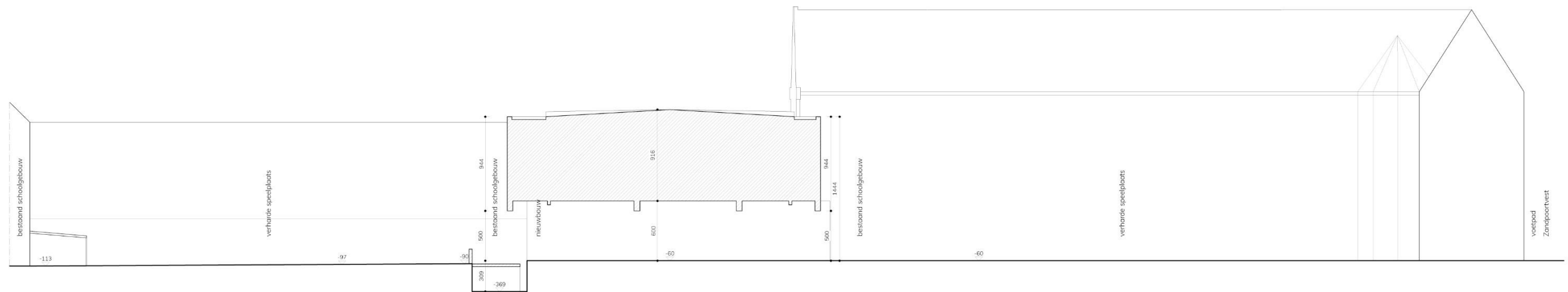
Figuur 12: Snede AA (DG architecten)

NIEUWBOUW SPORTGEBOUW Voochtstraat 6 2800 MECHELEN Afd. 1, sectie C, nr. 480w	OPRACHTGEVER Aartsbisschoppelijke Instutien Mechelen vzw Wollemarkt 15 2800 MECHELEN
	ONTWERPER DG architecten bvba Herewijstraat 29 2800 MECHELEN T 01521.51.51 M 047830.45.54 info@dg-architecten.be www.dg-architecten.be
dossier 1803_BSM	datum 15.05.2019
studie OMGEVINGSVERGUNNING	schaal 1/50
tekening SNEDE AA	plan BA_S_N_AA

NIEUWBOUW SPORTGEBOUW	OPDRACHTGEVER Aartsbisschoppelijke Instututen Mechelen vzw Wellemarkt 15 2800 MECHELEN	
	ONTVANDEPER DG architecten bvba Honswijkstraat 29 2800 MECHELEN T 015215151 M 0478904554 info@dg-architecten.be www.dg-architecten.be	
Voochtstraat 6 2800 MECHELEN Afb. 1, snede C, nr. 48De	dossier 1803_BSM	datum 15.05.2019
	studie OMGEVINGSVERGUNNING	schaal 1/50
	tekening SNEDE BB	pen BA_S_N_BB

Figuur 13: Snede BB (DG architecten)

<p>NIEUWBOUW SPORTGEBOUW</p> <p>Voochtstraat 6 2800 MECHELEN</p> <p>Afd. 1, sectie C, nr. 480w</p>	OPDRACHTGEVER Aartsbisschoppelijke Instituten Mechelen vzw Wollemarkt 15 2800 MECHELEN	
	ONTWERPER DG DG architecten bvba Hanswijkstraat 29 2800 MECHELEN T 015/21.51.51 M 0478/30.45.54 info@dg-architecten.be www.dg-architecten.be	
	dossier 1803_BSM	datum 15.05.2019
	studie OMGEVINGSVERGUNNING	schaal 1/200
tekening TERREINPROFIEL AA	plan BA_T_N_AA	

Figuur 14: Terreinprofiel AA (DG architecten)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het plan van Jacob van Deventer (1550-1565), de plattegrond van Braun en Hogenberg (1581-1612), de plattegrond van Blaeu (1649), het plan van Basire (1744-1754), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadaster uit 1830-1834, de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden acht momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

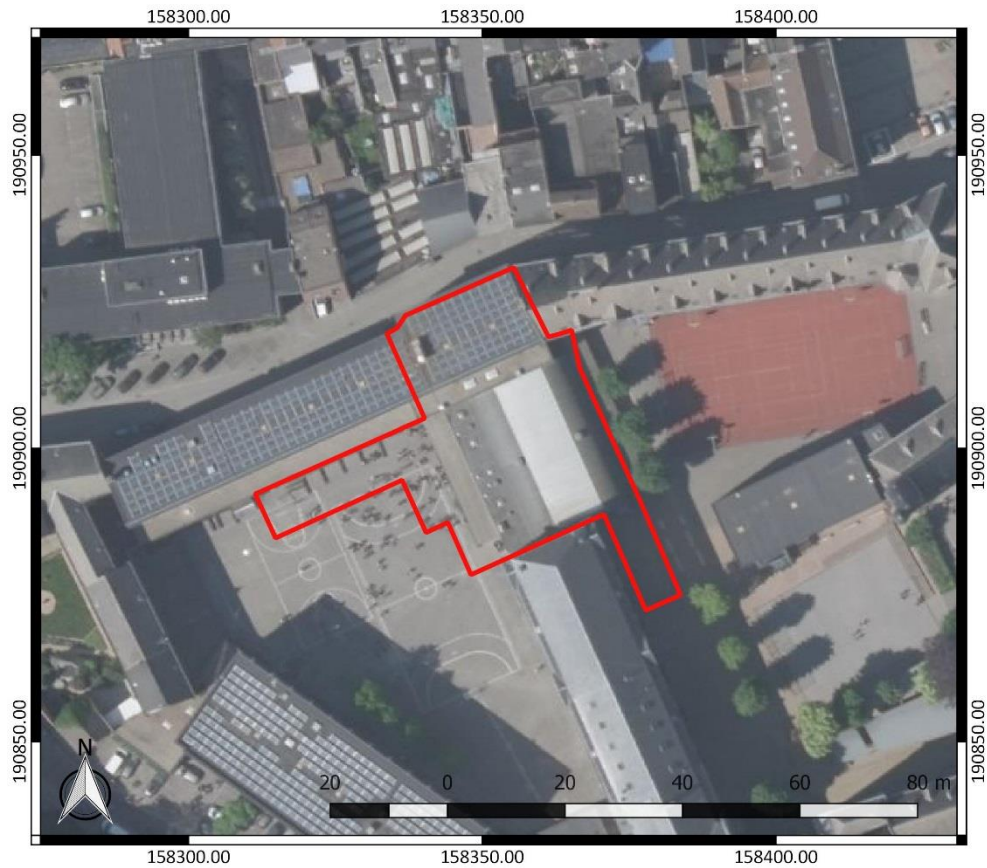
In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschap atlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aanwezigheid of afwezigheid van archeologische sporen.

Bij de opmaak van de archeologienota werd ook contact opgenomen met de archeologische dienst van de stad Mechelen.

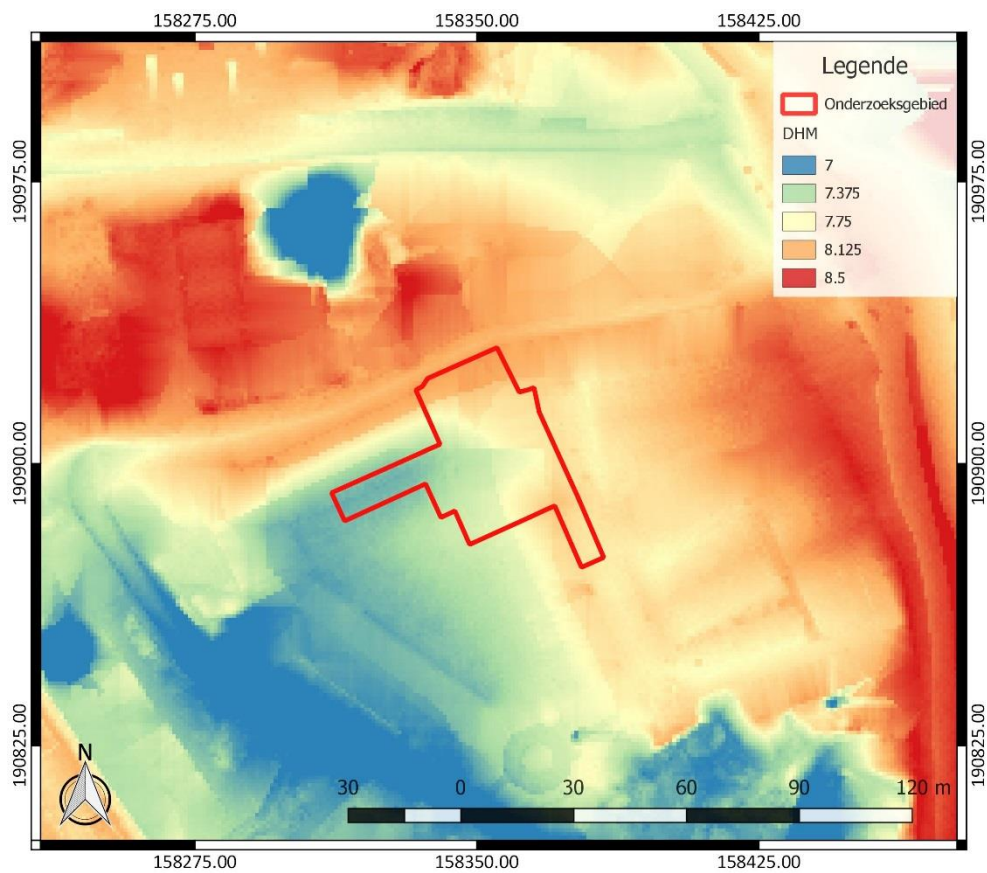
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

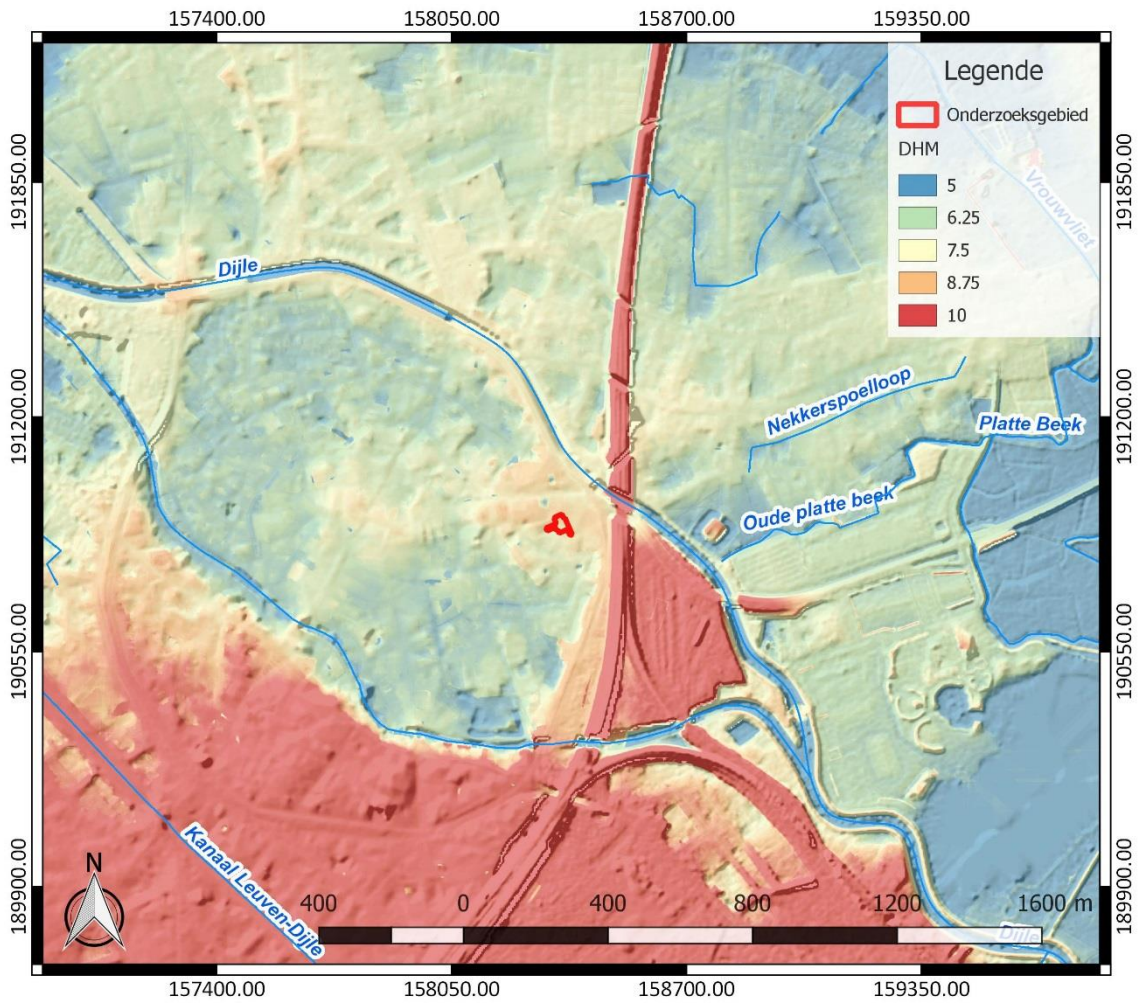
Het onderzoeksgebied is gelegen in het oosten van de binnenstad van Mechelen, tussen de Voochtstraat in het noorden, de Zandpoortvest in het oosten en de Bleekstraat in het zuidwesten en het westen (Figuur 15). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden met een culturele, historische en/of esthetische waarde. Hydrografisch behoort het tot het Dijlebekken. Het onderzoeksgebied situeert zich ten zuiden van de Afleidingsdijle en ten noorden van de Dijle, die splitsen in het zuidoosten en in het noordwesten weer samen komen. Ten noordoosten stroomt de Nekkerspoelloop en ten oosten lopen de Platte Beek en de Oude platte Beek. Het Kanaal Leuven-Dijle is op grotere afstand ten zuidwesten gesitueerd (Figuur 17).

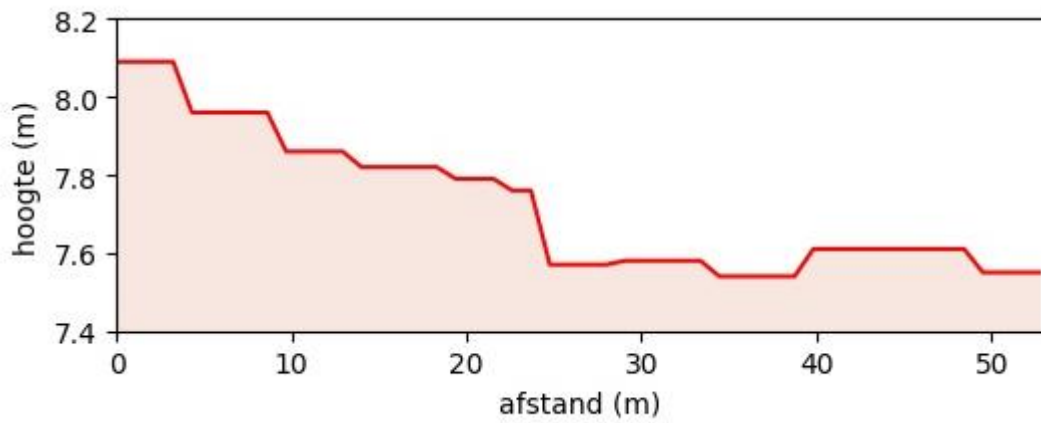
Figuur 15: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

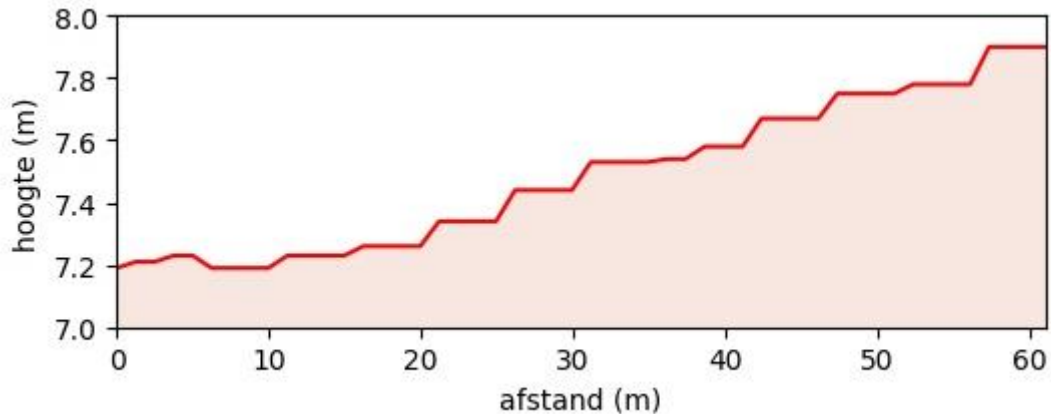
Figuur 16: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 17: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 18: Hoogteverloop van noordnoordoost naar zuidzuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 19: Hoogteverloop van west naar oost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

De Mechelse binnenstad werd tot het begin van de 20ste eeuw doorsneden door talrijke vlieten. Deze bijriviertjes van de Dijle bepaalden het middeleeuwse stadsbeeld. Ze deden dienst als afwateringskanaaltjes en riolen, en voerden ook water aan. Als transportweg waren ze belangrijk voor de handel en de nijverheid. In de periode 1893-1907 werden de vlieten gedempt en overwelfd wegens hygiënische redenen en aanhoudende overstromingen.³ Er zijn aanwijzingen dat minstens een aantal vlieten van natuurlijke oorsprong is. Ze ontstonden vermoedelijk uit natuurlijke meanderende waterloopjes, die zich in de alluviale vlakte van de Dijle hadden ingesneden.⁴

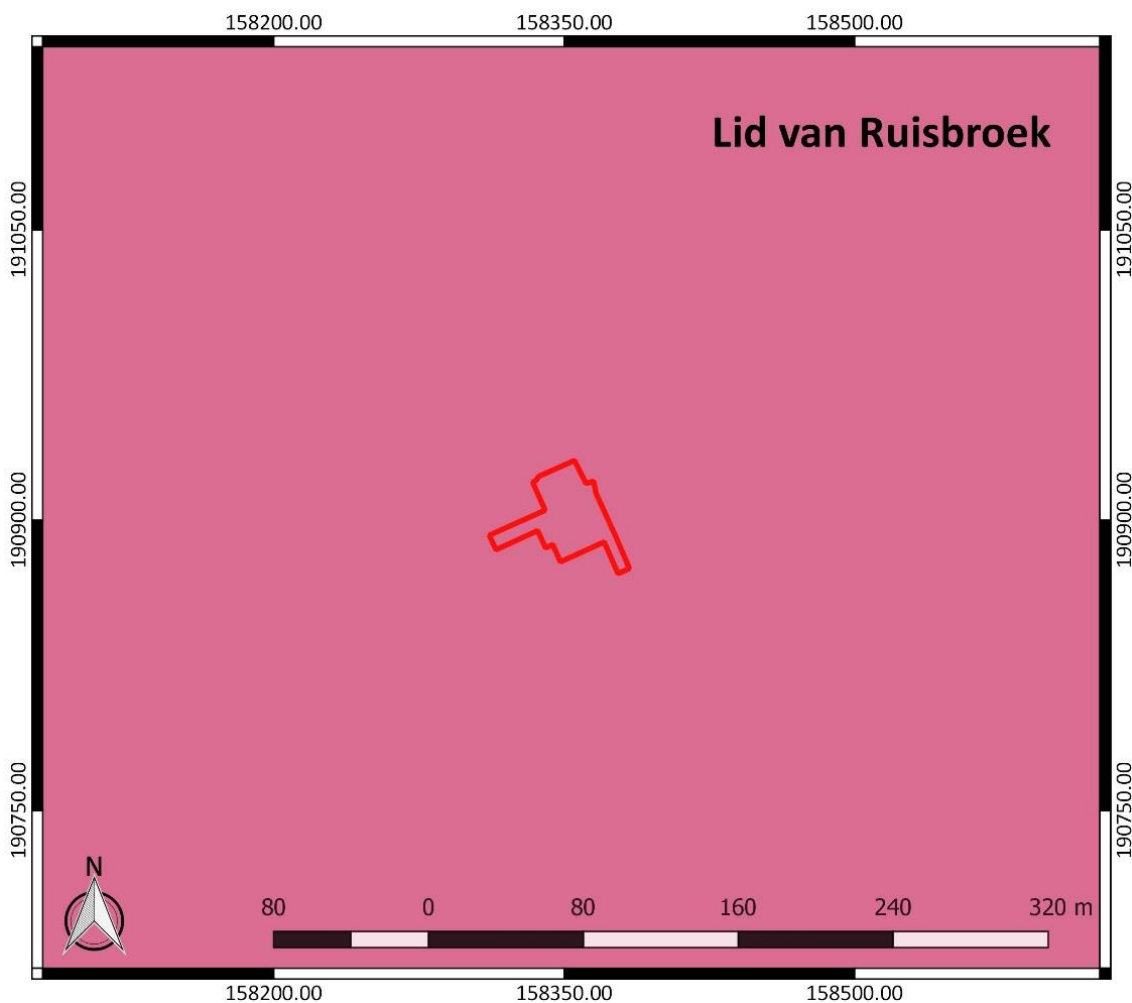
Geomorfologisch wordt Mechelen gekenmerkt door een vlak reliëf met een groot aantal waterlopen. De ondergrond in de omgeving bestaat doorgaans uit pleistocene windafzettingen en behoort tot het zogenaamde Dekzandgebied, dat gekenmerkt wordt door homogene zandige afzettingen aan het oppervlak, gevolgd door fijne zanden waarin leemlagen aan de basis voorkomen. In dit gebied bestaat de bodem uit zand, lemig zand- en lichte zandleemgronden.⁵ Het onderzoeksgebied bevindt zich ter hoogte van een verhevenheid op de laaggelegen rechteroever van de Dijle (Figuur 16). Het stadsdeel op de rechteroever, de zogenaamde “benedenstad”, groeide uit aanslibbingen van de rivier. Door de aanwezigheid van talrijke vlieten was dit deel moerassig en lange tijd moeilijk bewoonbaar.⁶ Het terrein kent een hoogte van 7,2 m in het westen tot 8,1 m TAW in het noorden (Figuur 18 en Figuur 19).

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Mechelen binnenstad [online], <https://id.erfgoed.net/themas/16245> (geraadpleegd op 5 juni 2019)

⁴ Installé 1997, 14-15

⁵ Bogemans 1996, 3-5

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Mechelen binnenstad [online], <https://id.erfgoed.net/themas/16245> (geraadpleegd op 5 juni 2019)

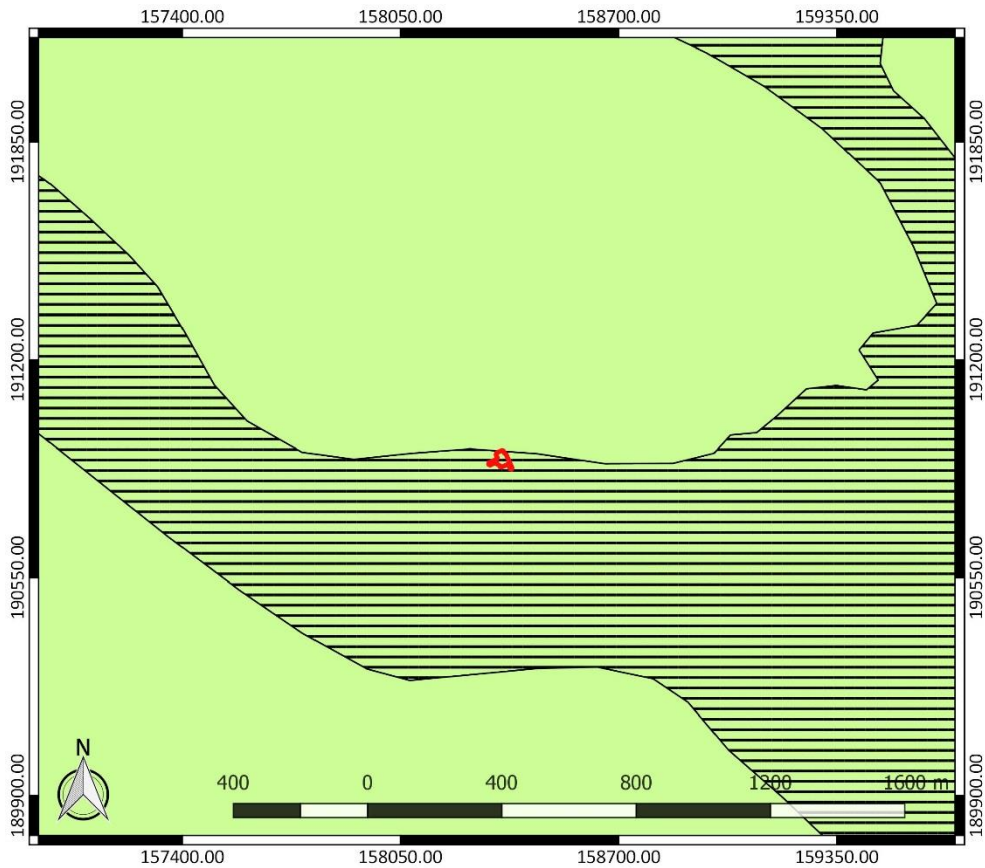
Figuur 20: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 20) bestaat uit het Lid van Ruisbroek. Dit wordt gekenmerkt door licht groengrijs tot grijsbruin zand, dat sterk fossielhoudend is en dat soms grote oesterschelpen bevat.⁷

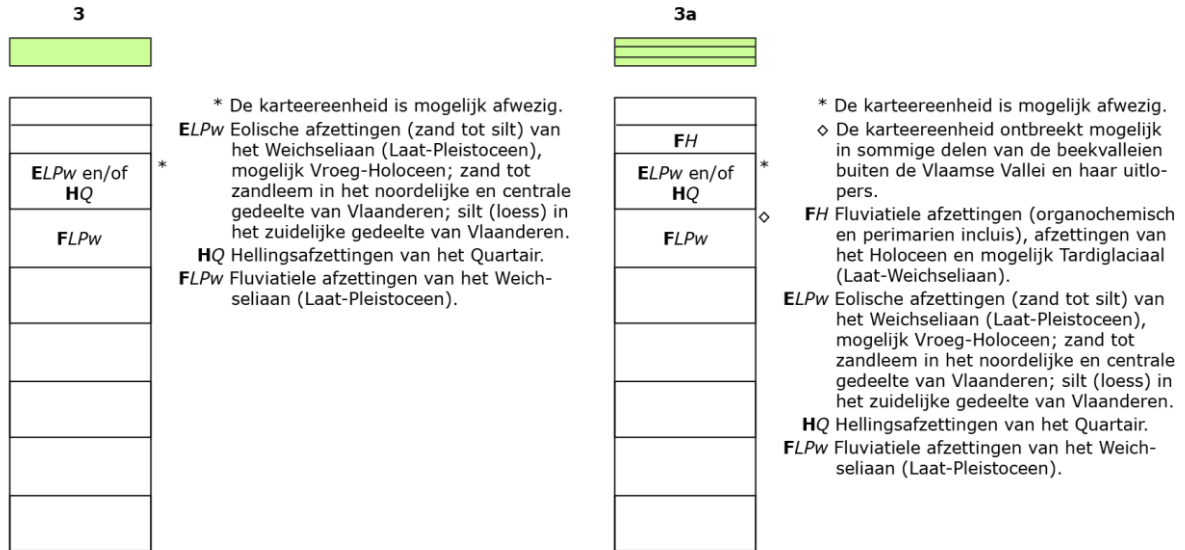
De quartairgeologische kaart (Figuur 21) geeft aan dat in het onderzoeksgebied mogelijk eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich mogelijk ook oudere fluviaatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Er komen tevens jongere fluviaatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor. Deze jongere fluviaatiele afzettingen ontbreken ter hoogte van de niet-gearceerde zones op de kaart, waaronder het gebied dat zich juist ten noorden van het terrein uitstrekt.⁸

⁷ www.geopunt.be/kaart

⁸ www.geopunt.be/kaart

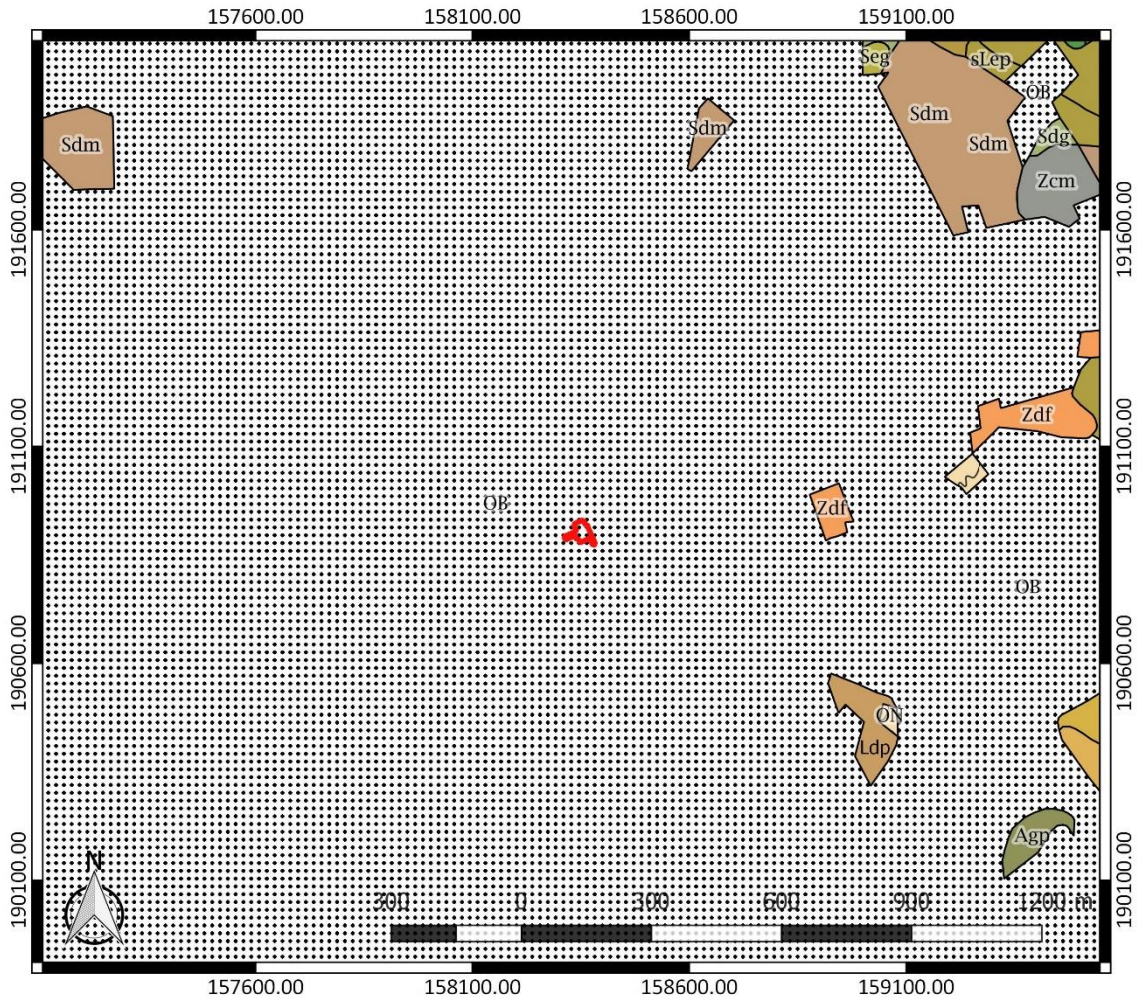
Figuur 21: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

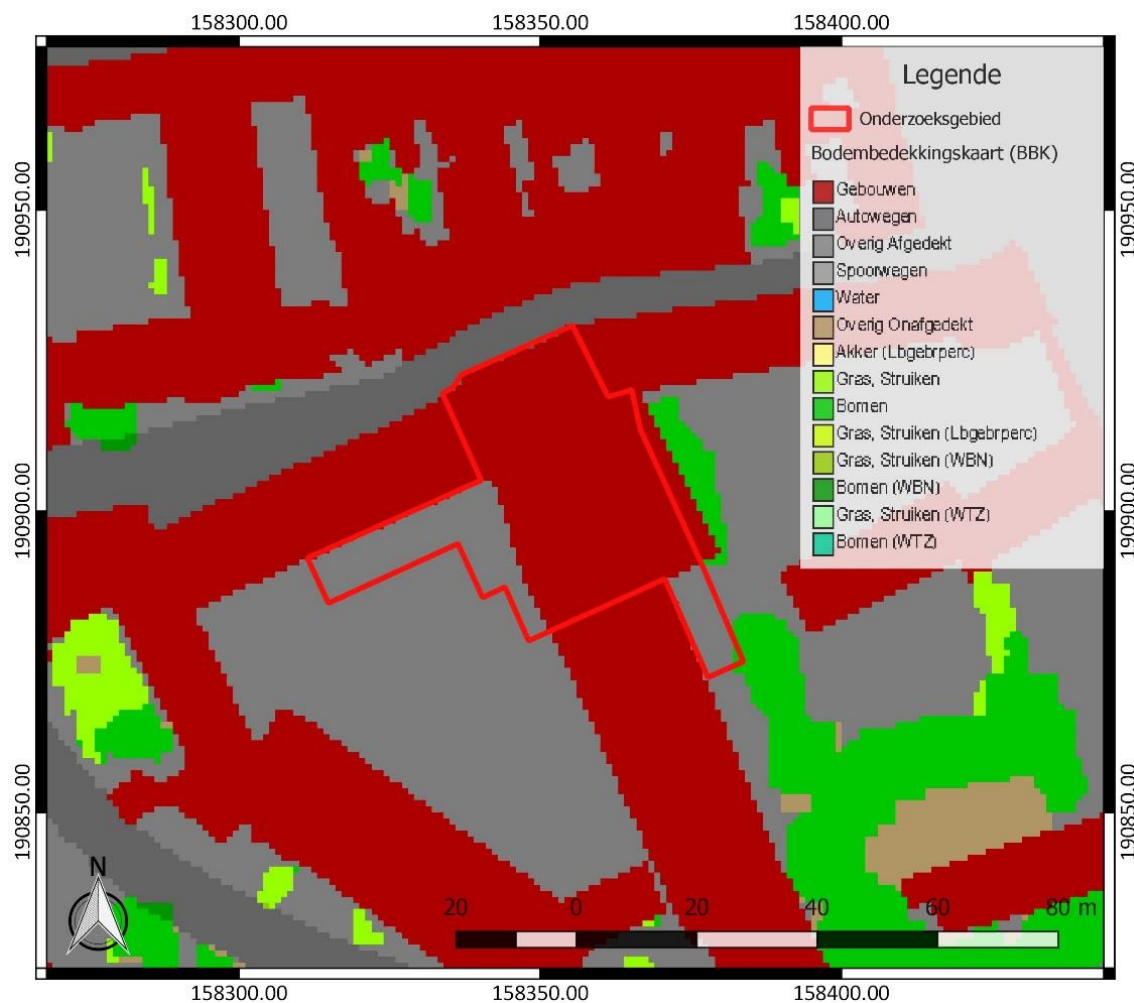
Figuur 22: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 23) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB), die zich verder rondom het terrein uitstrekt. Op enige afstand ten (noord)noordoosten en noordwesten geeft de bodemkaart een matig natte lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (Sdm) aan. Ten noordoosten wordt ook een matig droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (Zcm) verwacht, evenals een matig natte (Sdg) en een natte (Seg) lemig zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B horizont. Verder is hier volgens de kaart ook een natte zandleembodem zonder profiel aanwezig, met zandsubstraat op geringe diepte (sLep). Ten oosten treffen we een matig

natte zandbodem met een weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizon (Zdf) en opgehoogde gronden (ON) aan. Ten zuidoosten geeft de kaart een matig natte zandleembodem (Ldp) en een uiterst natte leembodem (Agp) zonder profiel en opnieuw opgehoogde gronden (ON) weer. Het onderzoeksgebied wordt volgens de bodemgebruiksaanneke kaart volledig ingenomen door gebouwen en verhardingen (Figuur 24). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 15).

Figuur 23: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 24: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De naam "Mechelen" verschijnt voor de eerste maal in 870. Momenteel wordt aangenomen dat er bij de overgang van de vroege naar de volle middeleeuwen twee bewoningskernen bestonden op de beide oevers van de Dijle: één op de linkeroever (een portus/handelscentrum) en één op de rechteroever (een kapitteldomein/religieus centrum in de omgeving van het Sint-Romboutskerkhof en de Sint-Katelijnestraat).⁹

Het Sint-Romboutskapittel werd in 992 gesticht door prins-bisschop Notger van Luik en werd in 1134 binnen de stadsmuren gevestigd. Ondertussen was de heerlijkheid Mechelen als zelfstandig geheel ontstaan. In de 11de en 12de eeuw verwierven de prins-bisschoppen van Luik invloed en macht in Mechelen. In de 13de eeuw greep het geslacht van de Berthouts de politieke macht. Na een periode waarin Mechelen tot het hertogdom Brabant behoorde, kwam de stad in 1356 in het bezit van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, door zijn huwelijk met Margareta, erfdochter van Brabant. In 1383

⁹ Troubleyn *et al.* 2007, 16-17, 23; Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Mechelen binnenstad [online], <https://id.erfgoed.net/themas/16245> (geraadpleegd op 6 juni 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Historische stadskern van Mechelen [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140035> (geraadpleegd op 6 juni 2019)

werd Mechelen door het huwelijk van Margareta van Male met Filips de Stoute deel van het Bourgondisch Rijk.¹⁰

Vanaf de 13de eeuw was Mechelen een echte bloeiende stad.¹¹ In de 14de, de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw werden heel wat gebouwen opgetrokken, zoals stadspaleizen. In het jaar 1507 werd Margareta van Oostenrijk landvoogdes der Nederlanden en ging Mechelen fungeren als politieke hoofdstad. Dit bleef zo tot in 1530. In de tweede helft van de 16de eeuw werd de stad geplaagd door opeenvolgende rampen in het kader van de godsdienstconflicten. Mechelen groeide vanaf de tweede helft van de 16de eeuw uit tot een belangrijk geestelijk centrum. Kloosterlingen die voorheen buiten de stad woonden, zochten hun toevlucht binnen de stadsmuren. Mechelen bleef een kloosterstad tot verschillende kloosterorden werden ontbonden tijdens de Franse bezetting. Een aantal kloosterordes bleef vanaf dan definitief weg uit Mechelen. Andere kwamen (terug) en legden zich onder meer toe op onderwijs. Zo werd de stad van kloosters uiteindelijk een stad van scholen.¹²

Het onderzoeksgebied is gelegen in het stadsdeel op de rechteroever van de Dijle, binnen de omgrachte en ommuurde stad. Ten oosten van het onderzoeksgebied, op de hoek van de Voochtstraat en de huidige Zandpoortvest bevond zich het "Hof van Vooght", later gekend als "Hof van Hoogstraten", dat in de 13de-14de eeuw werd opgericht. In de 15de eeuw en het begin van de 16de eeuw werd het uitgebreid en respectievelijk "Hof van Papenbroek" en "Hof van Viele" genoemd. Tussen 1517 en 1526 liet Antonis de Lalaing, Heer van Hoogstraten, het hof verbouwen tot een complex van vier vleugels met galerijen rondom een rechthoekige binnenplaats (Figuur 25 tot Figuur 27). Ten zuiden bevond zich een toren en ten zuidwesten een kapel. Dit stadspaleis werd vernoemd naar de graven van Hoogstraten uit het huis de Lalaing, waarvan de afstammelingen het bewoonden tot het begin van de 18de eeuw. Het hof werd zwaar beschadigd door het springen van de Zandpoort in 1546 en werd vervolgens hersteld. In de 17de eeuw was het in het bezit van de graven van Salm. Het werd bewoond door aanzienlijke families en door de ursulinen van 1679 tot 1692.¹³

In het laatste kwart van de 18de eeuw kocht graaf Jean-Ernest Coloma het hof van Hoogstraten. Hij bewoonde een aanpalend hotel met voorhof in de Bleekstraat. Dit zogenaamde hotel Coloma was in de tweede helft van de 18de eeuw gebouwd, op de grond van een oudere woning. Het Hof van Hoogstraten werd afgebroken in 1825-1826. Enkel de toren en de aansluitende gebouwen bleven behouden. In 1830 werden het voormalige Hof van Hoogstraten en het Hof van Coloma ingericht als "Klein Seminarie"(Figuur 28). In de 19de en 20ste eeuw werd de bebouwing verbouwd en uitgebreid.¹⁴

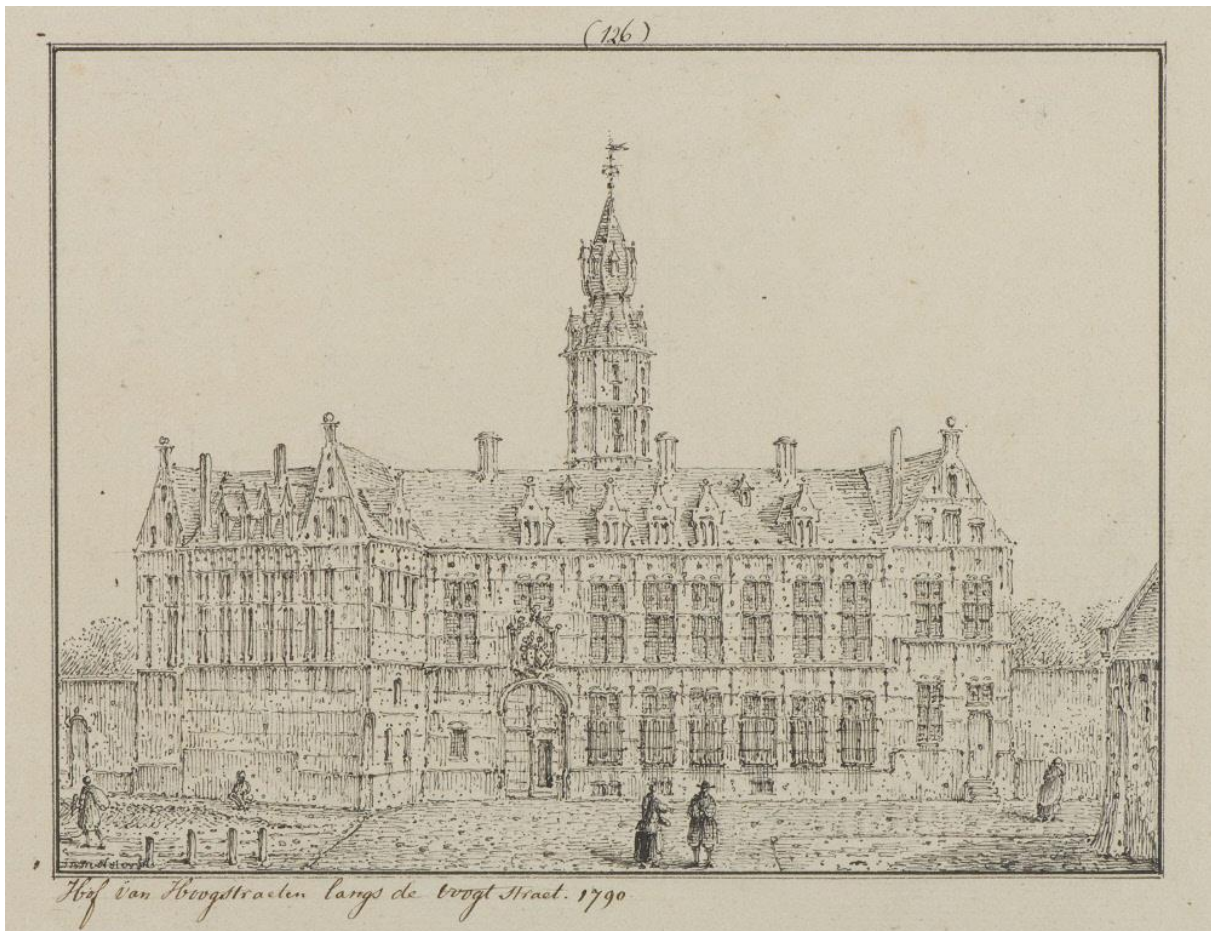
¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Mechelen binnenstad [online], <https://id.erfgoed.net/themas/16245> (geraadpleegd op 6 juni 2019)

¹¹ Troubleyn *et al.* 2007, 21

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Mechelen binnenstad [online], <https://id.erfgoed.net/themas/16245> (geraadpleegd op 6 juni 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Historische stadskern van Mechelen [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140035> (geraadpleegd op 6 juni 2019)

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Klein Seminarie [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/3823> (geraadpleegd op 6 juni 2019); Installé 1997, 244-248

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Klein Seminarie [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/3823> (geraadpleegd op 6 juni 2019); Installé 1997, 244-248

Figuur 25: Het Hof van Hoogstraten aan de Voochtstraat omstreeks 1790, toegeschreven aan Jan-Baptist De Noter (www.regionalebeeldbank.be)

Figuur 26: Impressie van de grote binnenplaats van het Hof van Hoogstraten in 1808, toegeschreven aan Jan-Baptist De Noter (Van den Mooter 2017, 15)

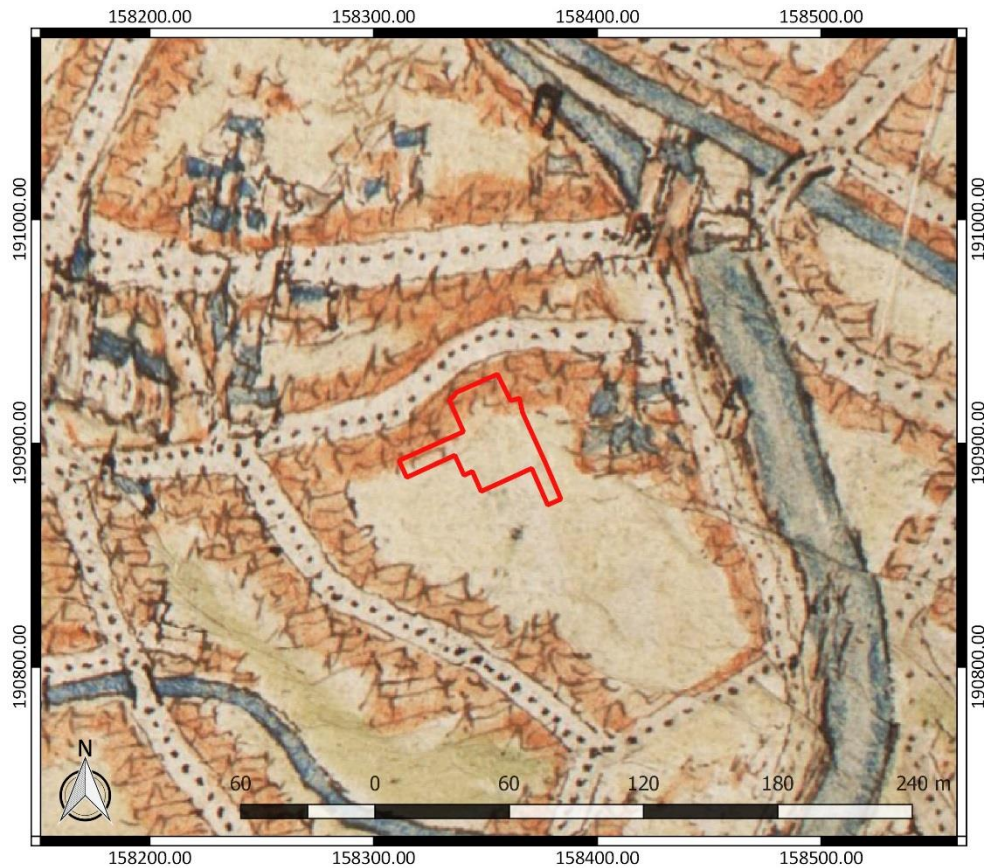

Figuur 27: Zicht op een deel van het Hof van Hoogstraten voor de afbraak, gezien vanuit de Voochtstraat. Toegeschreven aan Arnold Frans Van den Eynde (www.regionalebeeldbank.be)

Figuur 28: Potloodschets van het Klein Seminarie, gezien vanuit de Voochtstraat in de periode tussen 1835 en 1847. Vooraan links: de resterende vleugels en de toren van het Hof van Hoogstraten. Vooraan rechts: de schoolvleugel met kapel uit 1835. Achteraan: het Hof van Coloma (Van den Mooter 2017, 16)

Binnen het onderzoeksgebied bevonden zich in de 16de eeuw twee huizen, die in de 17de eeuw werden samengevoegd tot één grote woning. Het huis werd in de 17de en 18de eeuw bewoond door verschillende families uit de stedelijke elite, waaronder leden van de Grote Raad en enkele bewoners van adel. Het huis was gesitueerd tussen de pastorie van de Sint-Pietersparochie en het Hof van Hoogstraten. In het begin van de 19de eeuw werd het erf, samen met het Hof van Hoogstraten en de pastorie, geïntegreerd in het Klein Seminarie van het aartsbisdom Mechelen.¹⁵

Figuur 29: Plattegrond van de stad Mechelen en onmiddellijke omgeving, door Jacob van Deventer, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

De oudst bekende plattegrond van Mechelen is het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565). De kaart toont bebouwing in het noorden van het onderzoeksgebied (Figuur 29). Uit bovenstaande informatie weten we dat het om twee woningen ging. De Voochtstraat en de Bleekstraat zijn reeds te bemerken. Ten oosten is het Hof van Hoogstraten te zien. Verder ten oosten is de stadsomwalling weergegeven. Een plattegrond van de stad Mechelen door Georg Braun en Frans Hogenberg (1581-1612) toont tevens bebouwing in het noorden van het terrein (Figuur 30). Het zuiden is in gebruik als tuin of groenzone. Op het plan van Joannes I Blaeu (1649) is behalve in het noorden, ook centraal binnen het onderzoeksgebied bebouwing aanwezig (Figuur 31). In het zuiden zijn tuinen te bemerken. Ook op de plattegrond van de stad Mechelen door Isaac Basire (1744-1754) is het onderzoeksgebied bebouwd (Figuur 32). Ondertussen was de bebouwing samengevoegd tot één groot huis.

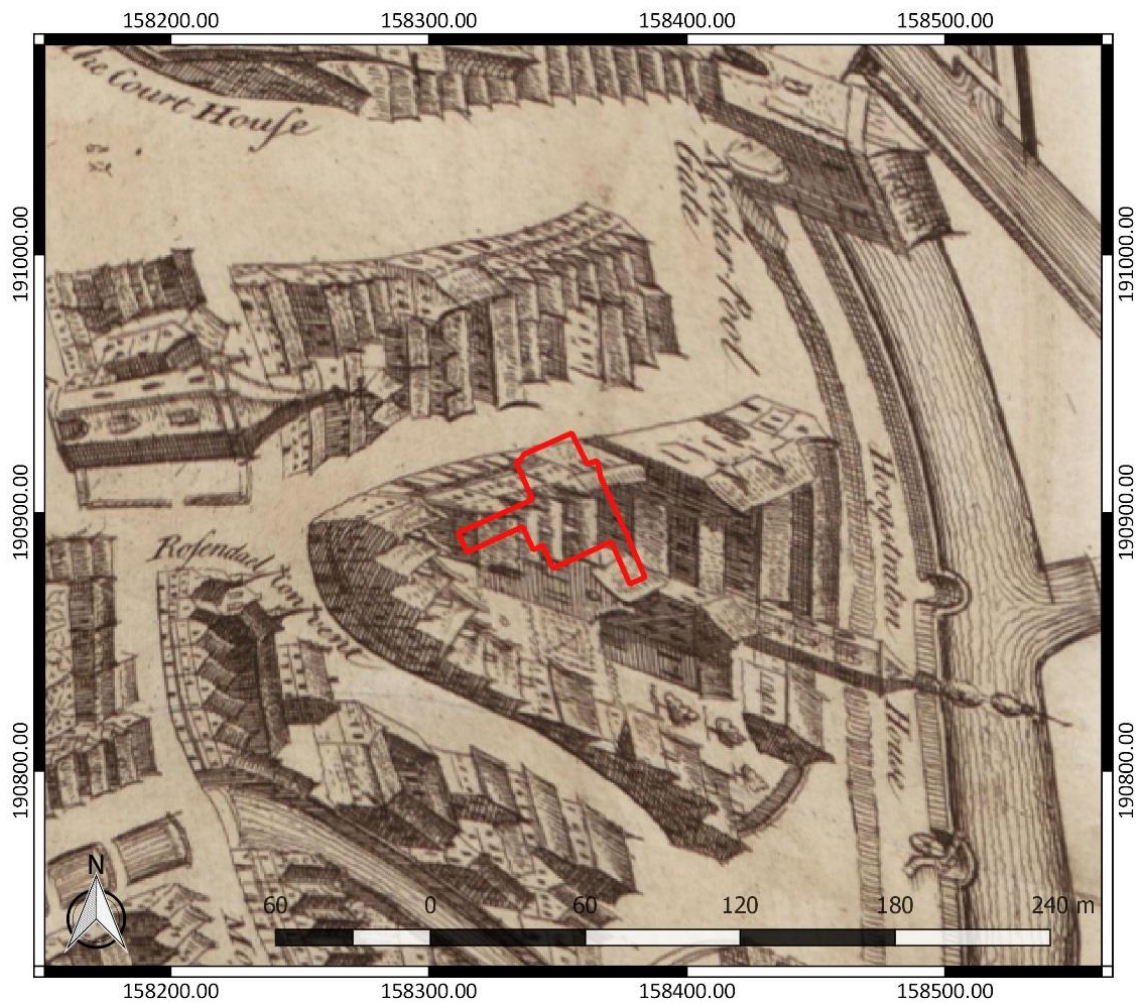
¹⁵ Gegevens werden aangeleverd door de Dienst Archeologie van de Stad Mechelen, via persoonlijke communicatie met Frank Kinnaer, Consulent historisch onderzoek

Figuur 30: Plattegrond van de stad Mechelen, van Braun en Hogenberg, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 31: Plan van Mechelen door Joannes Blaeu met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 32: Plattegrond van de stad Mechelen, door Basire, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), bevindt het onderzoeksgebied zich ter hoogte van een bouwblok tussen de Voochtstraat en de Bleekstraat (Figuur 33). Het zuiden van het terrein is opnieuw als tuinzone weergegeven. Er is echter een beperkte afwijking ontstaan bij het georefereren van de kaart. Het terrein moet vermoedelijk iets noordoostelijker gesitueerd worden.

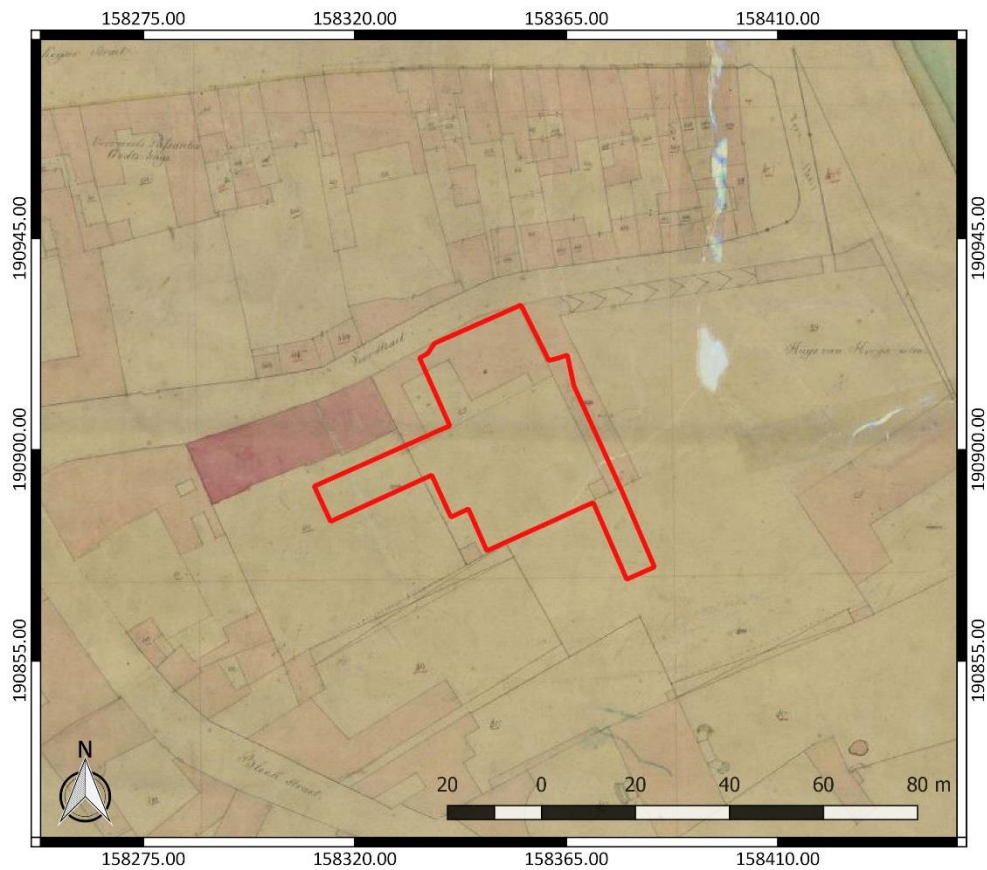

Figuur 33: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

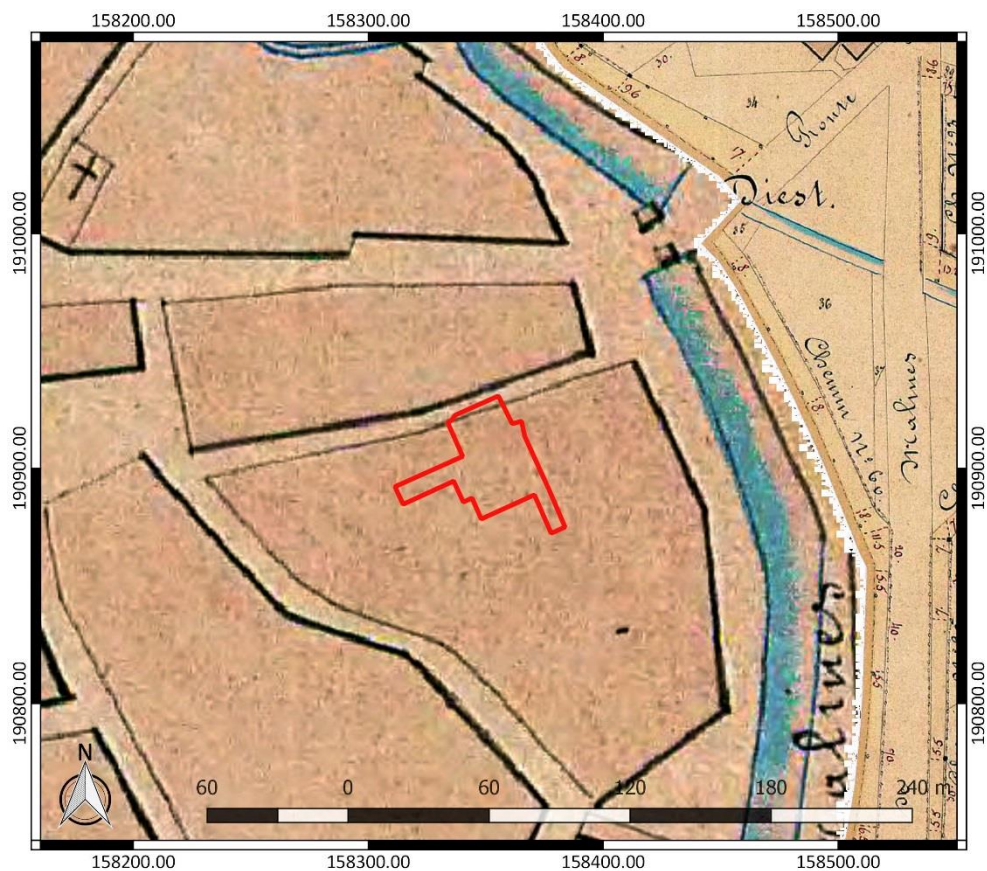
Het Primitief kadaster uit 1830-1834 (Figuur 34) geeft een meer gedetailleerde voorstelling van de bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Er zijn gebouwen weergegeven in het noorden, oosten en zuidoosten. In deze periode werd het seminarie opgericht binnen het onderzoeksgebied. De Atlas der Buurtwegen (1841) geeft geen gedetailleerde invulling van het onderzoeksgebied (Figuur 35). Op deze kaart is enkel een bouwblok weergegeven.

De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) toont een uitbreiding van de bebouwing ten opzichte van het primitief kadaster. Het onderzoeksgebied wordt grotendeels ingenomen door een gebouw (Figuur 36). Ten zuiden bevindt zich de Sint-Aloysiusvleugel van het Klein Seminarie, die gebouwd is in 1835 en uitgebreid werd in 1847.¹⁶ Een topografische kaart uit 1930 (Figuur 37) toont naast het grote gebouw ook bebouwing in het zuidoosten en het westen van het terrein.

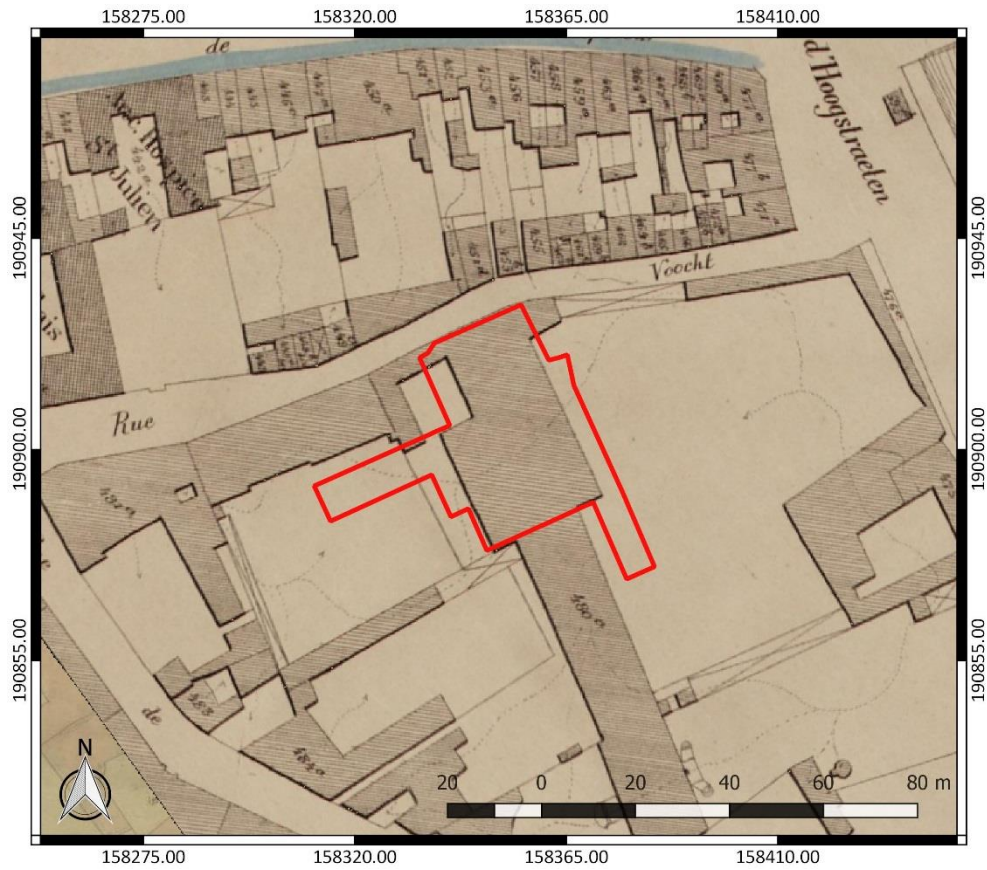
¹⁶ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/4646>

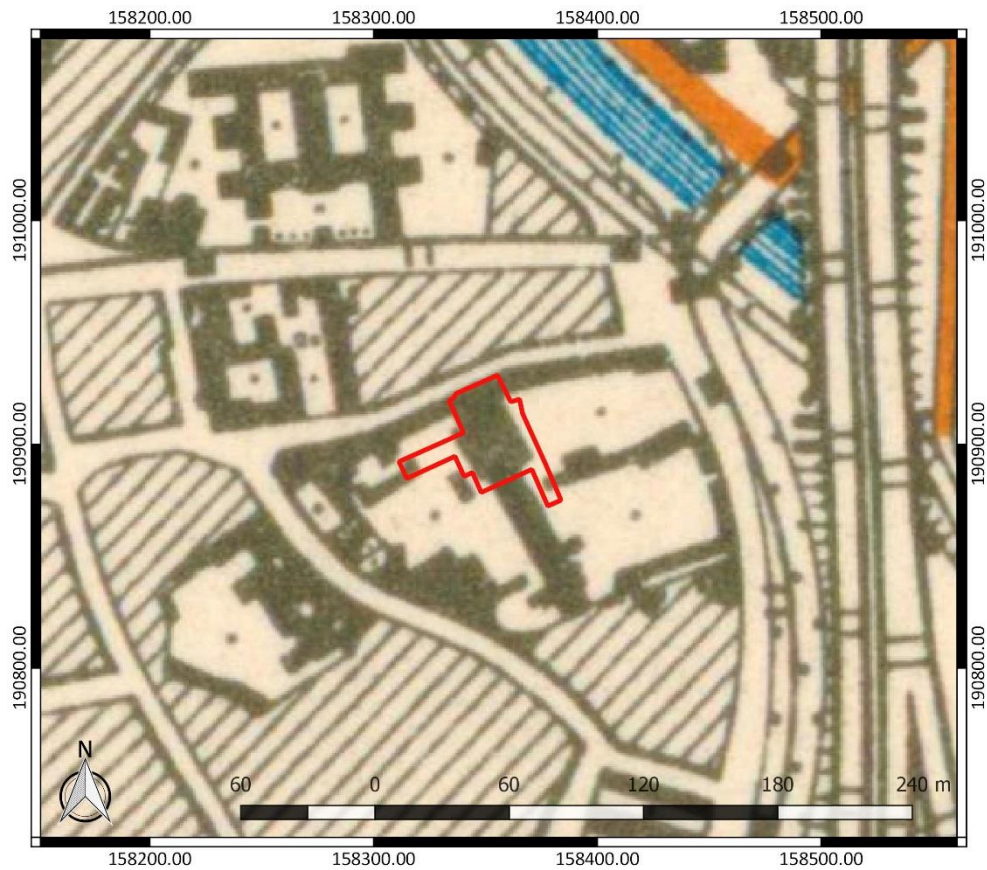
Figuur 34: Primitief kadaster uit 1830-1834 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

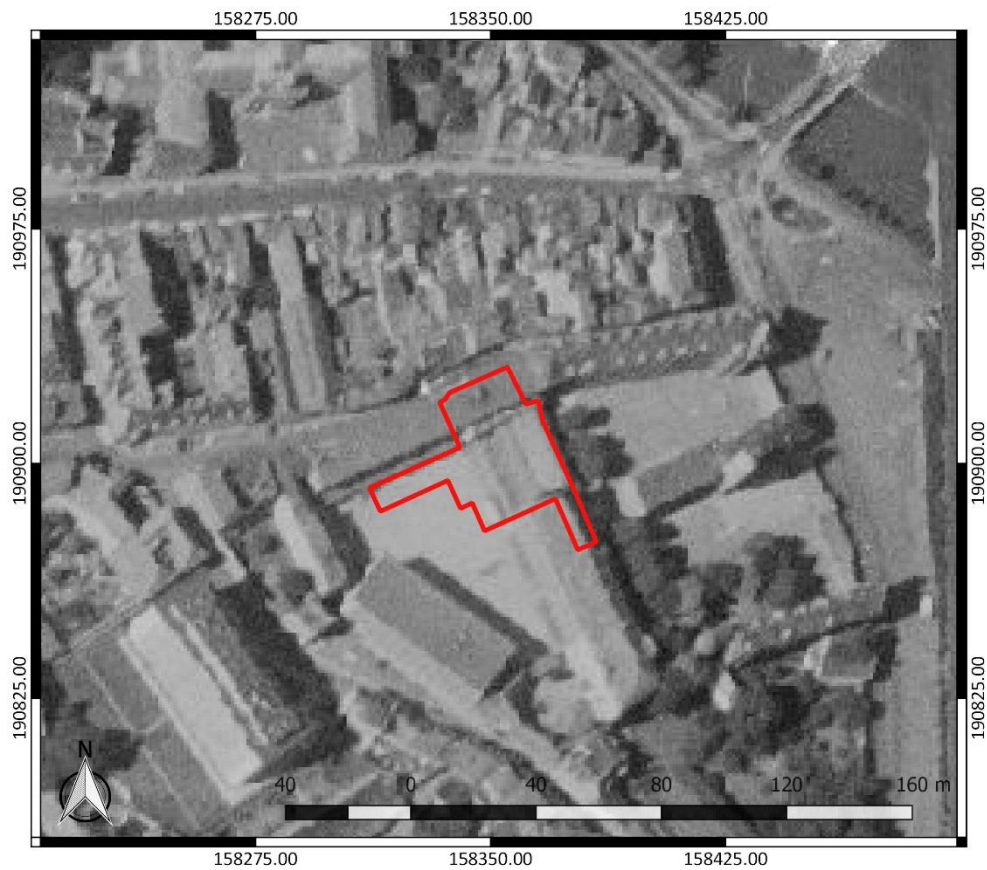
Figuur 35: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 36: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 37: Topografische kaart uit 1930 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 38: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

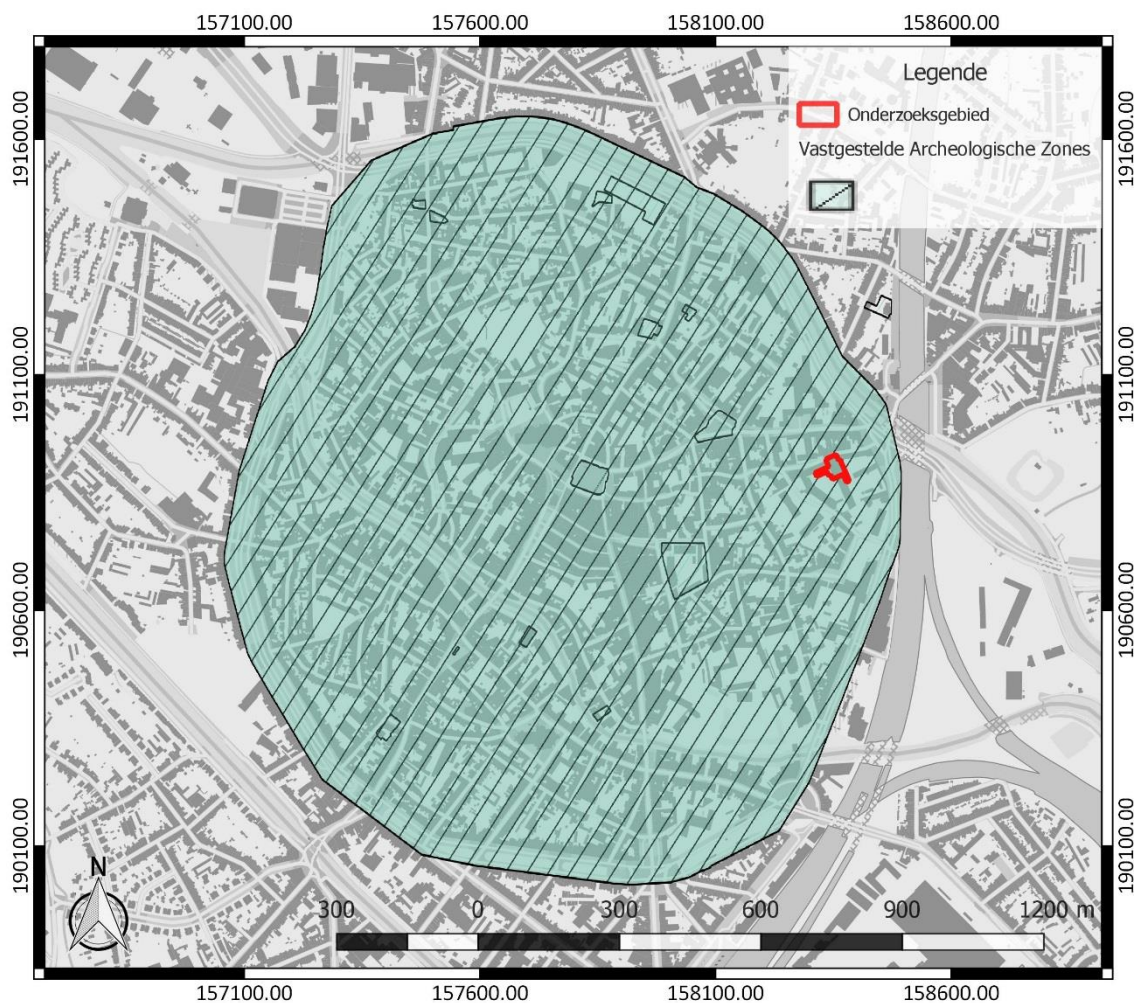

Figuur 39: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 38) toont dat het terrein nog steeds grotendeels bebouwd is. Het westelijke deel van het onderzoeksgebied is verhard. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 39) toont een gelijkaardige situatie. Het beeld komt ook overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 15).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Het onderzoeksgebied ligt binnen een vastgestelde archeologische zone: de Historische stadskern van Mechelen (Figuur 40).¹⁷ De belangrijkste historische elementen kwamen reeds aan bod in hoofdstuk 2.4.2.

Figuur 40: Overzichtskartaal van de vastgestelde archeologische zones met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 41). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

In de Bleekstraat (CAI ID 105334), ten zuiden van het onderzoeksgebied, werd tijdens bouwwerken in 1973 een geslepen bijl uit de midden-bronstijd aangetroffen. Er kwamen ook bewoningsresten uit de late middeleeuwen aan het licht. Het gaat om muurfragmenten, beerputten en houten constructies.

¹⁷ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11905>

Het vondmateriaal bestaat uit keramiek, een bronzen gesp, een houten kam en verschillende schoenen.¹⁸

Ook ter hoogte van locatie CAI ID 206752 in de Voochtstraat, op korte afstand ten noordwesten van het onderzoeksterrein, kwamen resten uit de late middeleeuwen tevoorschijn. Deze resten werden gevonden tijdens graafwerken naar aanleiding van de uitbreiding van het Gerechtshof. Het betreft twee waterputten, één uit zandsteen en één uit houten planken, een aalput met materiaal uit de 16de-19de eeuw, overkoepelde kelders in baksteen en een afvalkuil met aardewerk.¹⁹

Figuur 41: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Ten noordwesten bevindt zich ook de Julianuskapel of Passantengodshuis en het Sint-Julianusgasthuis (CAI ID 156109) uit de late middeleeuwen. Het gasthuis werd gesticht in 1293. Het dakgebinte van de kapel zou dateren uit de 15de-16de eeuw. Bij controle van werken en een opgraving werd een aalput uit de 15de-16de eeuw aangetroffen.²⁰ In het begin van de 14de eeuw werd er een kerk opgetrokken ter hoogte van CAI ID 156569. De kerk werd afgebroken in 1778. In de 16de eeuw werd er een huis opgetrokken, "De Kluis" genaamd. Bij een opgraving werd een gedeelte van de kerkmuur aangetroffen

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105334, Bleekstraat I (geraadpleegd op 11 juni 2019)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206752, Voochtstraat (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156109, Julianuskapel (Passantengodshuis, Sint-Julianusgasthuis), (geraadpleegd op 11 juni 2019)

in de achterkamer van het pand. Er werd tevens een kistbegruving uit de late middeleeuwen gevonden.²¹

Ook op de hoek van de Gerechtstraat en de Korte Maagdenstraat (CAI ID 207519) werden resten van begraving uit de late middeleeuwen ontdekt. Het gaat om een groot aantal beenderen, die tijdens graafwerken werden aangetroffen. De resten zijn vermoedelijk afkomstig van het vroegere Sint-Pieterskerkhof. Vlakbij bevond zich een kerk.²² Op de hoek van de Leegheid en St.-Pietersberg (CAI ID 206755) werd bij het uitgraven van funderingsputten een gewelfde kelder aangetroffen. Mogelijk gaat deze kelder terug tot de late middeleeuwen. Er werd ook middeleeuws aardewerk gevonden.²³ In de Bleekstraat 7 (CAI ID 156211) kwam aardewerk van onbepaalde datering aan het licht.²⁴

In de iets ruimere omgeving gaan de resten terug tot in de midden-Romeinse tijd. Ter hoogte van CAI ID 210550 werden namelijk munten uit de 1ste of 2de eeuw gevonden. Verder zijn hier sporen uit de volle middeleeuwen gevonden. Het gaat om (puin)kuilen en/of ophogingslagen uit de 12de-14de eeuw. Verder werden er ophogings- en opvullingslagen om het terrein opnieuw bouwrijp te maken vastgesteld. Deze lagen worden tussen de 13de en 15de eeuw geplaatst worden. Uit deze periode werd ook aardewerk ingezameld. Daarnaast werden er resten van bakstenen muren en vloeren, enkele grondsporen, een broodoven of brouwoven en aardewerk uit de 16de tot 18de eeuw opgegraven. Er werd ook een munt van Filips II uit deze periode gedetecteerd.²⁵

Verder zijn er voornamelijk archeologische waarden uit de middeleeuwen aanwezig. Op het Berthoudersplein bevond zich een burcht uit de vroege middeleeuwen (CAI ID 101649).²⁶ Binnen deze burcht bevond zich een kapel (CAI ID 207518). Het zou een gotische kapel zijn geweest. Bij graafwerken op deze locatie werden twee schedels uit de middeleeuwen gevonden.²⁷

Op de Veemarkt (CAI ID 220284) werd in de 12de eeuw het golvend terrein genivelleerd met aangevoerd zand. Bij een opgraving op deze locatie werd een wirwar van karrensporen opgemerkt, wat op drukverkeer wijst. Later werd er een wegdek aangelegd om de verkeersstromen te kanaliseren. Er werden ook paalsporen en afvalkuilen uit de volle middeleeuwen aangetroffen. De afvalkuilen dateren uit de eerste helft van de 13de eeuw en bevatten organisch materiaal. In het midden van de 13de eeuw werd het terrein genivelleerd met een afvalpakket. In de 13de eeuw werd het wegstelsel vernieuwd. De wegtracés werden zorgvuldig uitgezet en afgeboord met zandstenen paaltjes. Centraal op het plein werd een cirkelvormige constructie uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Het gaat mogelijk om een tolhuis of een wachtpost. Verder werden er resten uit de nieuwe tijd geregistreerd. Het gaat om een rij palen, die geïnterpreteerd wordt als een gaanderij en een waterput uit de 16de eeuw. De waterput werd afgebroken in 1672.²⁸

Ter hoogte van CAI ID 208767 werd de kademuur van een vliet (de Melaan) uit de 13de eeuw gevonden. Er werd ook een bakstenen muur vastgesteld, die mogelijk ouder is dan de kademuur.²⁹ Hier vlakbij werden bij een proefputtenonderzoek in de Zakstraat (ID 6126) door All-Archeo bvba ook resten van de vliet de Melaan gevonden. De vliet werd voor het eerst vermeld in 1235 en werd ingedijkt in de 13de eeuw. De sporen die aan de vliet gelinkt zijn, dateren uit de 13de of 14de eeuw. Er werden ook

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156569, Huis "De Kluis" (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207519, Gerechtstraat - Korte Maagdenstraat (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206755, Leegheid - St.-Pietersberg (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156211, Bleekstraat 7 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 210550, Muntstraat (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101649, Berthoudersplein I (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207518, Berthoudersplein II (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 220284, Veemarkt (geraadpleegd op 11 juni 2019)

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 208767, Désiré Boucherystraat 17 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

resten gevonden van de bebouwing en tuinzones erlangs, die na de indijking ontstaan zijn. Er was een ophogingspakket om het terrein buiten de kademuren bouwrijp maken uit de 15de of 16de eeuw aanwezig. De bebouwing en tuinzones langs de vliet moeten dan ten laatste ontstaan zijn. Vermoedelijk gaat de oorsprong ervan zelfs terug tot in de 13de of 14de eeuw. De Melaan bleef zichtbaar tot in 1912, toen ze gedempt werd. De meeste bebouwing werd afgebroken in de 20ste eeuw.³⁰

Op vindplaats CAI ID 156431 kwamen houten palen uit de 13de eeuw tevoorschijn, die vermoedelijk behoren tot de eerste oeverbeschouwing van de Melaan. Op het terrein bevond zich tevens een klooster. De Carmelieten vestigden zich hier in 1304. Van de muren en funderingen van het klooster is weinig bewaard gebleven. Verder werden er beerputten, afvalkuilen, tonputten, grachten, een houten bruggetje en aansluitingen van woningen met onder meer de kademuren en keldermuren gevonden. Ook deze sporen dateren uit de late middeleeuwen. Ook werden er een 15-tal houten kuipen van een leerlooierij en leerlooiersafval (hoornpitten) gevonden. In de nieuwe tijd werd er een brouwerij opgericht. Deze brouwerij werd gesloopt in 1994.³¹

In de omgeving was tijdens de late middeleeuwen ook een klooster gesitueerd ter hoogte van CAI ID 209263: het Zwartzustersklooster. Er werden verschillende muren van vrij grote dikte aangetroffen, die mogelijk van het klooster afkomstig zijn. Er werden ook recentere vondsten gedaan, waaronder twee waterputten en een grote hoeveelheid wijnflessen.³²

Op de Leermarkt (CAI ID 206778) werd mogelijk de laatmiddeleeuwse muur van een vliet gevonden. De vliet eindigde in de Melaan. De muur liep over een lengte van 25 m. De constructie steunde op houten palen die met een plank bezet waren. Er werden ook bewoningsporen uit de late middeleeuwen vastgesteld. Daarnaast waren er resten aanwezig die afkomstig zijn van een leerlooierij. Het gaat om gemetselde kalkputten, houten looikuipen en hoornpitten uit de late middeleeuwen. Er kwamen ook enkele religieuze beeldjes aan het licht.³³ Ter hoogte van CAI ID 209322 werden laatmiddeleeuwse beddingsmuren van een overkoepelde gracht waargenomen en werd aardewerk uit de late middeleeuwen gevonden.³⁴

Vindplaats CAI ID 207537 leverde resten van een vrij grote pottenbakkerij uit de 13de-14de tot de 17de eeuw op. Er werd onder meer aardewerk gevonden.³⁵ Ook ter hoogte van CAI ID 206777 en CAI ID 206783 werd aardewerk uit de late middeleeuwen ingezameld. Het betreft aardewerk uit de 14de-15de eeuw.³⁶

Verder zijn er nog resten van bewoning uit de late middeleeuwen aanwezig, onder meer ter hoogte van het O.-L.-Vrouw Ziekenhuis (CAI ID 207318).³⁷ Op locatie CAI ID 206779 kwamen 51 palen die op vier rijen in elkaars verlengde lagen aan het licht. Er werden twee zeer duidelijke, dubbele rijen

³⁰ Coremans/Bruggeman 2018, 87-89

³¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156431, Chevalier Marin (Karmelietenklooster), (geraadpleegd op 11 juni 2019)

³² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 209263, Lange Heergracht 83-87 (Zwartzustersklooster), (geraadpleegd op 11 juni 2019)

³³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206778, Leermarkt (Eurocenter, Euroshopping, Clarenhof), (geraadpleegd op 11 juni 2019)

³⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 209322, Zwartzustersvest II (geraadpleegd op 11 juni 2019)

³⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207537, Nekkerspoel (geraadpleegd op 11 juni 2019)

³⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206777, Onze-Lieve-Vrouw Gasthuis (geraadpleegd op 11 juni 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206783, Lange Heergracht (geraadpleegd op 11 juni 2019)

³⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207318, O.-L.-Vrouw Ziekenhuis (geraadpleegd op 11 juni 2019)

waargenomen. Het gaat om funderingen in drassige grond. Op deze plaats stonden laatmiddeleeuwse pesthuizen.³⁸ Het Paardenstraatje 23-27 (CAI ID 100564) werd verkaveld in de loop van de 15de eeuw.³⁹ Ter hoogte van het Paardenstraatje 3 (CAI ID 157513) bevond zich een huis uit de late middeleeuwen. Enkel het onderste lemen vloerniveau (mogelijk uit de 14de of 15de eeuw) is bewaard. In het huis is ook een 16de-eeuwse haard aanwezig. Er werd tevens een 19de-eeuwse medaille gevonden.⁴⁰

Ter hoogte van CAI ID 209307 werden grondsporen en muurresten uit de late middeleeuwen aangesneden. Het gaat mogelijk om resten van een oude stadsmuur.⁴¹ Op locatie CAI ID 156575 bevond zich de Blokpoort, een stadspoort uit de tweede helft van de 13de eeuw. In de late 15de eeuw en de 16de eeuw werd hier het paleis van Margaretha van York of Keizershof gebouwd. Van 1611 tot 1773 was het Keizershof in gebruik als Jezüetenklooster. In het begin van de 19de eeuw werden de meeste gebouwen afgebroken. Tussen 1853 en 1858 werd hier een ziekenhuis opgetrokken. Er werden ook resten van een overwelfde vliet uit de 16de eeuw aangetroffen, evenals een reeks rioolcomplexen die tussen de 16de en het begin van de 20ste eeuw in gebruik waren.⁴²

In de St. Pieter & Pauluskerk (CAI ID 102293) werden funderingen van enkele huisjes uit de 15de-16de eeuw gevonden. Er werden ook afvalputten, een stortput en een beerput uit deze periode aangetroffen. Daarnaast werden er grafkelders uit de nieuwe tijd opgegraven.⁴³ Bij het bouwen van een instructiebad en turnzaal in het Sint-Romboutscollege aan de Blokstraat (CAI ID 206754) werd een houten tonwaterput uit de middeleeuwen gevonden.⁴⁴ In het Sint-Romboutscollege werden ook muurresten en aanwijzingen van bewoningsporen uit de late middeleeuwen ontdekt (CAI ID 206843). Deze sporen zouden teruggaan tot de 14de eeuw. Ook werd er 18de-eeuws aardewerk gevonden.⁴⁵ Mogelijk zijn er ook nog resten uit de middeleeuwen aangetroffen aan de Veemarkt 66-68 (CAI ID 156199). Het gaat om diverse vloeren, muurresten en een beerput. Een datering in de nieuwe tijd is ook mogelijk.⁴⁶

Tot slot zijn er nog enkele archeologische waarden uit de nieuwe tijd aanwezig in de omgeving. Op locatie CAI ID 206787 was een oude houtzagerij gesitueerd, die werd afgebroken om plaats te maken voor een nieuw gebouwencomplex. Er werd aardewerk en een fragment van een ronde platte maalsteen uit de 16de-17de eeuw gevonden. Ook werden er bakstenen funderingen uit deze periode vastgesteld.⁴⁷ Ter hoogte van het Paardenstraatje 5-7-9 (CAI ID 157514) bevinden zich drie huizen uit de 18de eeuw.⁴⁸ In de vroegere binnentuin van het Huis "Bauwens Van der Boyen" (CAI ID 156567) werd bij een opgraving een afvalput of beerput uit de 18de eeuw gevonden.⁴⁹

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te

³⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206779, Zwartzustersvest I (voormalige Le Semeurfrabiek), (geraadpleegd op 11 juni 2019)

³⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100564, Paardenstraatje 23-27 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157513, Paardenstraatje 3 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 209307, Zandpoortvest - nabij Bleekstraat (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156575, Blokpoort – Keizershof (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 102293, St. Pieter & Pauluskerk (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206754, Sint-Romboutscollege 1 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206843, Sint-Romboutscollege 3 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156199, Veemarkt 66-68 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206787, Sint-Romboutscollege 2 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157514, Paardenstraatje 5-7-9 (geraadpleegd op 11 juni 2019)

⁴⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156567, Huis "Bauwens Van der Boyen" (geraadpleegd op 11 juni 2019)

schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook andere bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Uit het bureauonderzoek kunnen we afleiden dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent. Het terrein bevindt zich binnen de historische stadskern. Historische kaarten tonen dat het terrein aan de straatzijde reeds bebouwd was in de 16de eeuw. Zeker in de 19de eeuw was ook een deel van het achtererf bebouwd. Vandaag de dag is het terrein nog steeds bebouwd en verhard. Het is onduidelijk welke impact de huidige bebouwing en verharding gehad hebben op het aanwezige bodemarchief.

Door de ligging binnen de historische stadskern is er een verwachting naar resten van voornamelijk bewoning, religie en ambacht uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Dit blijkt ook uit de gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied. De gunstige landschappelijke ligging in een hoger gelegen zone langs de Dijle maakt echter dat ook rekening gehouden moet worden met de mogelijke aanwezigheid van oudere sporen. Ook dit wordt onderstreept door gekende archeologische waarden in de omgeving, die bijvoorbeeld dateren uit de bronstijd, de Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een zone van 1475 m² in het onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de oprichting van een nieuwbouw die onderkelderd wordt. De bestaande kelder onder de huidige bebouwing (ca. 905 m²) wordt verdiept van 2,76 m naar 3,67 m. De niet-onderkelderde zones kennen een verstoringsdiepte van 3,69 tot 4,12 m. Enkel de bestaande kelder in het noordwesten van het onderzoeksgebied blijft behouden. Dit doet besluiten dat in een zone van 1475 m² onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent. Op basis van de ligging binnen de historische stadskern van Mechelen is er voornamelijk een verwachting naar relevante archeologische waarden uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Er is voornamelijk een verwachting naar resten van bewoning, religie en ambacht, maar ook resten van andere activiteiten zijn mogelijk. Daarnaast kent het terrein ook een gunstige landschappelijke ligging, meer bepaald in een hoger gelegen zone langs de Dijle. De gunstige landschappelijke ligging maakt dat we rekening moeten houden met de mogelijke aanwezigheid van relevante archeologische waarden die ouder zijn dan de late middeleeuwen. De geplande werken binnen het onderzoeksgebied betekenen een bedreiging van het bodemarchief in een zone van ca. 1475 m². Wel moeten we vaststellen dat binnen de verder te onderzoeken zone al een kelder aanwezig is van ca. 905 m² en een diepte van ca. 2,76 m onder het maaiveld, waar mogelijk het bodemarchief al (deels) verstoord is. Gezien het hoge archeologische potentieel en de negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief is bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen in een zone van ca. 1475 m².

Figuur 42: Aanduiding van de zone waar verder archeologisch vooronderzoek nodig geacht wordt, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein verhard en bebouwd is. Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem beter in te kunnen schatten, maar het is efficiënter om meteen over te gaan tot een proefputtenonderzoek. Die biedt namelijk ook inzicht in de bewaringstoestand van de bodem maar laat veel beter toe de aanwezige stratigrafie te interpreteren en biedt verder ook meer ruimtelijk inzicht om de aanwezigheid van sporen te evalueren. Een proefputtenonderzoek is de meest aangewezen onderzoeksmethode, omdat een complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent. Op basis van de ligging binnen de historische stadskern van Mechelen is er voornamelijk een verwachting naar relevante archeologische waarden uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Er is voornamelijk een verwachting naar resten van bewoning, religie en ambacht, maar ook resten van andere activiteiten zijn mogelijk. Daarnaast kent het terrein ook een gunstige landschappelijke ligging, meer bepaald in een hoger gelegen zone langs de Dijle. De gunstige landschappelijke ligging maakt dat we rekening moeten houden met de mogelijke aanwezigheid van relevante archeologische waarden die ouder zijn dan de late middeleeuwen. De geplande werken binnen het onderzoeksgebied betekenen een bedreiging van het bodemarchief in een zone van ca. 1475 m². Wel moeten we vaststellen dat binnen de verder te onderzoeken zone al een kelder aanwezig is van ca. 905 m² en een diepte van ca. 2,76 m onder het maaiveld, waar mogelijk het bodemarchief al (deels) verstoord is. Gezien het hoge archeologische potentieel en de negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief is bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen in een zone van ca. 1475 m².

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Coremans, L./J. Bruggeman, 2018: *Nota Mechelen – Zakstraat*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 614).

Installé, H., 1997: *Historische Stedenatlas van België - Mechelen II*, Brussel.

Troubleyn, L. et al. 2007: *Het Steen en de burgers. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse gevangenis van Mechelen*, Mechelen.

Van den Mooter, M., 2017: Berthoutinstituut-Klein Seminarie: de kapel van het Sint-Aloysiusgebouw, in M. Hoflack (ed.), *Brochure Open Monumentendag Mechelen. Zondag 10 september 2017*, Mechelen, 14-23.

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Regionale Beeldbank (2019)
<https://www.regionalebeeldbank.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

